

RUOKATURVA JA RUOKAJÄRJESTELMIEN TULEVAISUUS

Keskeisiä kysymyksiä
Suomen kehityspolitiikalle

Kehityspoliittisen toimikunnan analyysi, kesäkuu 2021

KEHITYSPOLIITTINEN
TOIMIKUNTA

Sisällys

Tiivistelmä.....	4
1. Ruokaturva ja ruokajärjestelmät – miksi ne ovat akuutteja aiheita? ..	7
Ruoka kytkeytyy tiiviisti kestävän kehityksen tavoitteisiin	10
Ruokaturva on moniulotteinen käsite	11
Ruokaturvaan tarvitaan toimiva ruokajärjestelmä	13
2. Ketkä ovat ruokaturvattomia ja miksi?	16
Ruokaturvattomuus suurin riski haavoittuville ryhmille	17
Ruokaturvaa horjuttavat monet tekijät	18
Kaikkein köyhimpien on tingittävä ruoan määrästä ja laadusta	18
Pienviljelijät heikko asema vaikuttaa ruokaturvaan	19
Naiset ja vähemmistöt kohtaavat maataloudessa monenlaista syrjintää	19
Katastrofit ja konfliktit johtavat ruokakriiseihin	20
Ilmastomuutos vaikeuttaa ruoantuotantoa monilla alueilla	21
3. Mitkä ovat keskeisiä globaalin ruokajärjestelmämme haasteita?	22
Nykyinen ruoantuotanto ylittää planetaariset rajat	22
Maatalous köyhdyttää luonnon monimuotoisuutta	22
Viljelyllä isot vaikutukset maaperään ja vesivaroihin	23
Ilmastomuutoksesta lisähaaste ruokaturvalle	24
Muutokset globaalissa kaupassa, taloudessa ja markkinoissa muokkaavat ruokajärjestelmää	26
Riippuvuus tuontiruoasta lisää ruokaturvattomuutta	27
Väestökehitys ja kaupungistuminen haastavat globaalin ruokajärjestelmän	28
Maaseutuväestön väheneminen vaikuttaa ruoantuotantoon	29
Heikko hallinto haittaa ruokajärjestelmän kehittämistä	30
Julkisen tuki on vähentynyt, yksityiset investoinnit kasvaneet	31
Johdonmukaisuus politiikka-alojen välillä on olennaista	33
EU:n uudet strategiat korostavat kestävää ruoantuotantoa	34
4. Miten ruokaturva näkyy Suomen kehityspolitiikassa ja -yhteistyössä?	36
Ruoka- ja ravitsemusturva ovat kehityspolitiikan tavoitteita	36
...mutta ruokaturvan rahoitus kehitysyhteistyössä on vähentynyt selvästi	37
Politiikka-alojen johdonmukaisuus vahvistaisi köyhimpien maiden ruokaturvaa ..	39
5. Ruokaturvan ja -järjestelmien tulevaisuus: miten Suomi voi edistää kestävämpää tulevaisuutta?	40
Ruokajärjestelmien hallinta- ja ohjaus kansainvälisellä sopimustasolla	41
Suomen hallitukset yli vaalikausien	42
Suomen kehityspolitiikka, kehitysyhteistyö ja kehitysrahoitus	43
Lähteet	45

Tämä Kehityspoliittisen toimikunnan (KPT) analyysi avaa ajankohtaisia ja globaalin kehityksen kannalta kriittisiä ruokaturvakysymyksiä ja niiden moninaisia kytkeitä. Julkaisu keskittyy niihin teemoihin, joissa Suomella on vaikuttavuutta ja vastuuta kansainvälisesti, erityisesti suhteessa kaikkein köyhimpiin maihin ja haavoittuvimmissa tilanteissa eläviin ihmisiin ja ryhmiin. Tarkoituksenamme on vahvistaa tätä ulottuvuutta kansallisessa, erityisesti parlamentaarisessa keskustelussa, päätöksenteossa ja kestävä kehityksen toimeenpanossa. Lisäksi tarkastelemme ruokaturvan roolia kehitysyhteistyössä ja humanitaarisessa avussa sekä eri politiikka-alat haastavana teemana.

Tänä vuonna järjestettävä YK:n ruokajärjestelmien huippukokous korostaa aiheen ajankohtaisuutta ja kiireellisyyttä. Myös Suomessa ja Pohjoismaissa dialogi eri toimijoiden kesken on ollut vilkasta. Dialogin tarkoituksena on nostaa yhdessä sekä jo tunnistettuja että uusia ratkaisuja, strategioita ja toimia ruokajärjestelmien muuttamiseksi kestävä kehityksen mukaisiksi¹. Julkaisun viimeinen luku keskittyykin ratkaisuihin ja suosituksiin, jotka laadimme edellä mainittujen kehityspoliittisten tavoitteiden edistämiseksi. Julkaisu on toinen osa kolmen teeman kokonaisuutta, jossa KPT tarkastelee luonnon monimuotoisuuden, ruokaturvan ja ilmastomuutoksen nousevia haasteita sekä näiden ilmiöiden välisiä ja niihin liittyviä kytköksiä.

Julkaisun on toteuttanut KPT:n jäsenistöstä koottu asiantuntijaryhmä, jossa jäseninä ovat olleet: Marikki Stocchetti/KPT:n pääsihteeri, Anna Santala/maa- ja metsätalousministeriö, Anne Tarvainen/WWF, Elina Korhonen/Väestöliitto, Emilia Nordlund/VTT, Emilia Runeberg/Fingo, Juha Ruippo/MTK, Kaisa Korhonen/Unipid, Kaisa Lähdepuro/sosiaali- ja terveysministeriö, Marjaana Kokkonen/ympäristöministeriö, Sanna-Liisa Taivalmaa/ulkoministeriö, Sirpa Sarlio/sosiaali- ja terveysministeriö, Toni Jokinen/Suomen Punainen Risti. Ryhmän fasilitaattorina ja pääkirjoittajana on toiminut FT Jaana Vormisto (FIANT Consulting Oy) KPT:n sihteeristön tuella. Ryhmä haluaa kiittää myös ryhmän ulkopuolisia asiantuntijoita FT Kaisa Korhosta (e2 Tutkimus), FT Ville Lähdetä (BIOS) sekä tutkijatohtori Mika Jalavaa (Aalto yliopisto) heidän tärkeistä keskusteluun tuomistaan näkökulmista ja kommentista.

Tiivistelmä

Tämä Kehityspoliittisen toimikunnan (KPT) analyysi käsittelee ajankohtaisia ja globaalien kehityksen kannalta keskeisiä ruokaturvakysymyksiä ja niiden moninaisia kytkeitä. Keskitymme teemoihin, joihin Suomi voi vaikuttaa ja ottaa vastuuta kansainvälisesti, erityisesti suhteessa kaikkein köyhimpiin maihin ja haavoittuvimmissa tilanteissa eläviin ihmisiin ja ryhmiin. Tarkoituksenamme on vahvistaa tätä ulottuvuutta kansallisessa päätöksenteossa, parlamentaarisessa keskustelussa, ja kestävän kehityksen toimeenpanossa.

Lisäksi käymme läpi ruokaturvan roolia kehitysyhteistyössä ja humanitaarisessa avussa sekä eri politiikka-alat haastavana teemana. Lopuksi annamme suosituksia, kuinka Suomi voi edistää ja olla mukana lisäämässä globaalin ruokaturvan ja ruokajärjestelmien kestävyyttä.

Analyysin ja suositusten tekemisestä on vastannut KPT:n jäsentahoista koottu asiantuntijaryhmä. Julkaisu on toinen osa kolmen teeman kokonaisuutta, jossa tarkastelemme luonnon monimuotoisuuden, ruokaturvan ja ilmastonmuutoksen nousevia haasteita sekä näiden ilmiöiden välisiä ja niihin liittyviä kytköksiä.

Maailman ruokajärjestelmien tulisi taata ruokaturva ja hyvä ravitsemus kasvavalle väestölle niin, että ruoantuotannon ekologisia edellytyksiä ei heikennetä ja alttius ruokakriiseille vähenee. Globaalisti ruoantuotanto kaloreissa mitattuna on pysynyt suunnitteen väestökehityksen vauhdissa, mutta edelleen lähes 700 miljoonalla ihmisellä ei ole riittävästi ruokaa. Arvioilta kaksi miljardia ihmistä ei saanut säännöllisesti riittävästi ravitsevaa ja turvallista ruokaa vuonna 2019. Erilaisiin haavoittuviin ryhmiin kuuluvilla on suurempi riski kokea ruokaturvattomuutta, jota lisäävät katastrofit, konfliktit ja muut kriisit.

Ruoantuotanto on riippuvainen ympäröivästä luonnosta. Samanaikaisesti nykyinen ruoantuotanto on vakava uhka luonnon monimuotoisuuden säilyttämiselle,

ekosysteemien säilymiselle ja ilmaston vakaudelle. Maailmanlaajuisesti tarkasteltuna ruoantuotanto on suurin yksittäinen ympäristön tilan heikkenemiseen sekä planetaaristen kestävyysrajojen ylittämiseen vaikuttava tekijä. Se vaikuttaa myös ilmastomuutokseen, sillä ruoantuotannon kasvihuonekaasupäästöt muodostavat 21–37 prosenttia ihmisten aiheuttamista kaikista päästöistä. Ilmastomuutos puolestaan heikentää monin tavoin ruokaturvaa ja ravitsemusta esimerkiksi vaikuttamalla viljelijöiden toimeentuloon ja ruuan laatuun.

Monien ihmisten työ ja toimeentulo ovat kiinni ruokaketjun eri vaiheissa, mutta heidän ruokaturvansa sekä toimeentulonsa ovat varsin haavoittuvia. Koronapandemia on edelleen pahentanut tilannetta. Ilmastomuutos on jo vaikuttanut monen ruokaturvaan esimerkiksi sään ääri-ilmiöiden voimistumisen ja yleistymisen kautta. Myös pitkäaikaiset konfliktit ovat osaltaan heikentäneet monen ruokaturvaa. Lisäksi väestönkasvu, kaupungistuminen ja muuttoliike maaseudulta tuovat omat haasteensa ruokajärjestelmille ja ruokaturvalle.

Paikalliset ruokajärjestelmät ovat myös entistä enemmän kytkeytyneitä maailmanlaajuisen ruokajärjestelmään kasvaneen kaupan ja globaalin työnjaon myötä. Paikallisten ja alueellisten ruokajärjestelmien maailmanlaajuinen linkittyminen on kuitenkin hyvin eriarvoista, eivätkä kansallisen kaupan ja työnjaon hyödyt jakaudu tasaisesti. Järjestelmätason ohjausmekanismeja ei toistaiseksi ole. Kestämättömyys heijastuu myös alueellisiin ja paikallisiin järjestelmiin. Muutoksia ruokajärjestelmissä pitääkin tehdä monella tasolla, sillä systeemitason muutos edellyttää muutoksia niin paikallisella kuin maailmanlaajuisellakin tasolla.

Ruokajärjestelmiä voidaan hallita ja ohjata kansainvälisin sopimuksin. Toivomme, että Suomi vaikuttaa esimerkiksi aktiivisesti YK:n ruokajärjestelmähuippukokouksessa, jotta lopputulos kirittää kestävää muutosta ja kuroo umpeen ruokajärjestelmien välistä epätasa-arvoisuutta. Suomen on myös sitouduttava toteuttamaan huippukokouksen toiminta-agendaa kansallisesti ja kansainvälisesti. Suomi tulee ottaa aktiivinen rooli kansainvälisissä järjestöissä ja neuvotteluprosesseissa, jotta maatalouden rooli ilmastomuutokseen sopeutumisessa ja sen hillitsemisessä vahvistuu sekä luonnon monimuotoisuuden merkitys ruokaturvalle tiedostetaan ja huomioidaan entistä vahvemmin. Suomi voi ja sen tulee profiloitua myös ”ruokaturvadiplomaattina” ja korostaa ruokaturvaan liittyvien teemojen kytköksiä sekä uusia lähestymistapoja ruokaturvan vahvistamiseksi.

*Ilmastomuutos
on jo vaikuttanut
monen ruokaturvaan
esimerkiksi sään ääri-
ilmiöiden voimistumisen
ja yleistymisen kautta.*

Uuden kehityspoliittisen selonteon mukaan Suomen tavoitteena on vahvistaa kehittyvien maiden ihmisten mahdollisuuksia tuottaa ja hankkia turvallista, terveellistä ja ravitsevaa ruokaa. Tämä tulisi näkyä myös rahoituksessa. Suomen kehitysyhteistyössä rahoitus ruokaturva-, maatalous- ja maaseutukehityssektoreille on kuitenkin vähentynyt selvästi viime vuosien aikana. Kestävien ruokajärjestelmien ja ruokaturvan edistämisen tulee näkyä kehityspoliittisten linjausten lisäksi rahoituksena. Tämä tarkoittaa uskottavaa ja konkreettista suunnitelmaa kehitysyhteistyövarojen nostamiseksi YK:n suosittelemalle tasolle ja tämän myötä ruokaturva-, maatalous- ja maaseutukehityssektoreille osoitetun rahoituksen lisäämiseksi.

KPT:n julkaisu sisältää yksityiskohtaisempia suosituksia, joilla voidaan vahvistaa ruokaturvaa ja ruokajärjestelmien kestävyyttä Suomen kansainvälisen vaikuttamistyön, kestävän kehityksen johdonmukaisen toteuttamisen sekä kehitysyhteistyön kautta.

1. Ruokaturva ja ruokajärjestelmät – miksi ne ovat akuutteja aiheita?

 lemme ison haasteen edessä: maailman ruokajärjestelmien pitäisi taata ruokaturva ja hyvä ravitsemus kasvavalle väestölle niin, että ruoantuotannon ekologisia edellytyksiä ei murenneta ja alttius ruokakriiseille vähenee. Ruoantuotannolla tarkoitetaan maataloustuotantoa (maanviljely ja karjatalous) sekä muuta alkutuotantoa, kuten kalanviljelyä ja kalastusta. Vaikka globaalisti ruoantuotanto kaloreissa mitattuna on suunnilleen pysynyt väestökehityksen vauhdissa, edelleen lähes 700 miljoonalla ihmisellä ei ole riittävästi ruokaa². Lisäksi lähes kaksi miljardia ihmistä syö ravitsemuksellisesti heikkolaatuista ruokaa, ylipaino on maailmanlaajuinen ongelma, ja huono ravitsemus lisää ihmisten riskiä sairastua paitsi tartuntatauteihin, myös tarttumattomiin tauteihin³.

Ruoantuotanto on riippuvainen ympäröivän luonnon ja sen ekosysteemien tarjoamista palveluista. Näitä palveluita, joissa luonnon monimuotoisuudella on keskeinen rooli, ovat esimerkiksi ravinteiden ja veden kierron säätely tai hyönteisten tarjoama pölytys. Samanaikaisesti nykyinen ruoantuotanto on vakava uhka luonnon monimuotoisuuden säilyttämiselle ja ekosysteemien tasapainolle ja palautumiskyvylle sekä ilmaston vakaudelle. Maailmanlaajuisesti tarkasteltuna ruoantuotanto on suurin yksittäinen ympäristön tilan heikkenemiseen sekä planetaaristen kestävyysrajojen ylittämiseen vaikuttava tekijä⁴.

Nykyinen ruoantuotanto vaikuttaa myös ilmastonmuutokseen, sillä maataloustuotannon, tuotantoon liittyvien maankäytön muutoksien sekä ruokaketjun muiden vaiheiden (esimerkiksi jalostus ja kuljetus) yhteenlasketut kasvihuonekaasupäästöt muodostavat 21–37 prosenttia kaikista ihmisten aiheuttamista kasvihuonekaasupäästöistä⁵. Ilmastonmuutos puolestaan heikentää monin tavoin ruokaturvaa ja ravitsemusta esimerkiksi vaikuttamalla viljelijöiden toimeentuloon ja ruuan laatuun. Se vaikuttaa suoraan ruoantuotantoon, mutta sillä on myös kielteisiä vaikutuksia ekosysteemeihin ja luonnon monimuotoisuuteen. Ilmastonmuutos kytkeytyy esimerkiksi säiden ääri-ilmiöiden kautta katastrofeihin, mutta myös konflikteihin.

Parhaillaan käynnissä oleva globaali koronapandemia on myös osoittanut, että tällaiset häiriöt lisäävät entisestään ruokajärjestelmien haavoittuvuutta. Pandemia on vaikuttanut miljoonien ihmisten terveyteen ja toimeentuloon, ja näin ollen heikentänyt heidän ruoan saantiaan ja mahdollisuuksiaan hankkia ruokaa. Vuonna 2020 noin 155 miljoonaa ihmistä 55 maassa oli ruokakriisissä. Tämä on melkein 20 miljoonaa enemmän kuin edellisenä vuonna. Koronapandemia ja sen seuraukset selittävät osan kasvusta, mutta tärkein ruokakriisejä lisäävä tekijä oli edelleen konfliktit. Konfliktien ja koronapandemian seuraukset osuvat erityisesti hauraisiin yhteiskuntiin ja valmiiksi haavoittuvimpiin⁶.

Ruokajärjestelmään ja sen kautta syntyvään ruokaturvaan kuuluvat ruoan tuotannon lisäksi myös ruoan jalostus, kuljetus, kauppa, kulutus sekä niihin vaikuttavat että niitä ohjaavat tekijät. Monien köyhimpien maiden riippuvuus tuontiruoasta on kasvanut, ja paikallinen ruoantuotanto on kärsinyt. Tuontiriippuvuus lisää kriisiherkkyyttä, erityisesti hintaheilahteluille. Ruokakriisit ovat muuttuneet yleisimmiksi ja pitkäkestoisimmiksi⁷.

Ruokaturvattomuutta esiintyy eniten alueilla, joissa väestönkasvu on nopeinta maailmassa. Kasvava väestö, ilmastonmuutoksen sekä erilaisten konfliktien ohella, lisää painetta luonnonvarojen käyttöön ja maatalousmaan kasvattamiseen. Lisäksi paine tuottaa riittävästi ravitsevaa ruokaa kasvaa myös muuttuvien ikärakenteiden, kaupungistumisen ja tulotasojen nousun vuoksi⁸.

Ruokaturvattomuus liittyy paikallisiin hierarkioihin, kansalliseen hallintoon, kansallisiin ja globaaleihin markkinoihin, lakeihin ja käytäntöihin. Se liittyy myös varsin epätasa-arvoisiin ja toisiinsa yhteydessä oleviin paikallisiin, kansallisiin ja globaaleihin talouksiin. Nämä asiat muokkaavat sitä, miten ihmiset käyttävät luonnonresursseja, miten riippuvaisia he ovat luonnonresursseista, ja miten muutokset resursseissa vaikuttavat heihin. Alhainen resilienssi

Pandemia on vaikuttanut miljoonien ihmisten terveyteen ja toimeentuloon, ja näin ollen heikentänyt heidän ruoan saantiaan ja mahdollisuuksiaan hankkia ruokaa.

esimerkiksi ruokakriiseille juontaa siis sosiaaliseen eriarvoisuuteen, epätasa-arvoiseen resurssien saatavuuteen, köyhyyteen, heikkoon infrastruktuuriin, osallistumismahdollisuuksien sekä sosiaaliturvajärjestelmien puutteeseen. Tällöin erilaisten muiden kriisien tai häiriötekijöiden kuten esimerkiksi kuivuuden aikana ihmisillä on vain vähän selviytymiskeinoja käytössään⁹.

Näiden seikkojen vuoksi tarvitsemme kiireellisesti radikaalia ja maailmanlaajuista systeemitason muutosta. Ruokajärjestelmien muuttaminen vaatii monipuolista lähestymistapaa, sillä niissä on useita ulottuvuuksia. Ne ovat myös dynaamisesti yhteyksissä toisiinsa, joten jos tehdään muutoksia joissakin ruokajärjestelmän osassa, muutokset heijastuvat myös muihin osiin. Ilman isoja muutoksia kestävä kehityksen tavoitteet, Pariisin ilmastositomuksen sekä muiden ympäristösopimusten tavoitteet jäävät saavuttamatta. Lisäksi tulevat sukupolvet perivät maapallon, jonka tila on pahoin heikentynyt ja jossa iso osa ihmisistä kärsii yhä enenevässä määrin virheravitsemuksesta ja torjuttavissa olevista taudeista. Virheravitsemus tarkoittaa tilannetta, jossa on puutetta tietyistä ravintoaineista tai syödyn ruoan määrä ei vastaa tarvetta¹⁰.

Ruoka ihmisoikeutena

Riittävä ravinto kuuluu ihmisarvoisen elämän perusedellytyksiin, sillä oikeus ruokaan on määritelty ihmisoikeudeksi jo 1948 annetussa ihmisoikeuksien julistuksessa, ja sitä on edelleen määritelty myöhemmissä ihmisoikeussopimuksissa kuten taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevassa sopimuksessa (TSS-sopimus). TSS-sopimusta valvovan komitean mukaan oikeus riittävään ravintoon toteutuu, kun jokaisella naisella, miehellä ja lapsella, yksin tai yhdessä muiden kanssa, on fyysinen ja taloudellinen mahdollisuus saada riittävästi ruokaa tai keinoja sen hankintaan. Lisäksi komitean mukaan oikeus ruokaan tarkoittaa

- sellaisen ruoan saatavuutta määrältään ja laadultaan, joka riittää tyydyttämään yksilöiden ravitsemukselliset tarpeet turvallisesti (ilman haitallisia aineita) sekä kulttuurisesti hyväksyttävästi.
- ruoan saantia niin, että se on kestävää eikä se häiritse muista oikeuksista nauttimista.

Keskeisiä standardeja oikeudessa ruokaan ovat riittävyys, saatavuus ja saavutettavuus, ja niihin liittyvät myös vakaus ja kestävyys.

Ruoka kytkeytyy tiiviisti kestävän kehityksen tavoitteisiin

Agenda 2030 ja sen sisältämät kestävän kehityksen tavoitteet ohjaavat kaikkien maiden kestävän kehityksen edistämistä. Kestävän kehityksen tavoitteen kaksi keskiössä ovat nälän poistaminen, ruokaturvan saavuttaminen, ravitsemuksen parantaminen sekä kestävän maatalouden edistäminen¹².

Kestävän kehityksen tavoitteen 2 alatavoitteet painottavat

- nälän poistamista vuoteen 2030 mennessä,
- riittävän turvallisen ja ravinteikkaan ruoan varmistamista kaikille,
- virheravitsemuksen kaikkien muotojen poistamista,
- maatalouden tuottavuuden ja pientuottajien tulojen tuplaamista vuoteen 2030 mennessä,
- kestävien ruoantuotantojärjestelmien takaamista ja maanviljelyskäytäntöjen toteuttamista, mitkä lisäävät tuottavuutta, suojelevat ympäristöä ja auttavat ehkäisemään ilmastonmuutoksesta aiheutuvia uhkia,
- lajien geneettisen monimuotoisuuden säilyttämistä.

Viimeisimmän YK-järjestöjen yhteisen arvion mukaan lähes 690 miljoonaa ihmistä (8,9 prosenttia maailman väestöstä) kärsii aliravitsemuksesta eli ei saa ruoasta tarvitsemaansa energiaa. Huolimatta siitä, että aliravittujen määrä on vähentynyt viime vuosikymmenten aikana, se on ollut vuodesta 2014 lähtien nousussa¹³. Esimerkiksi vuonna 2020 ruoka-apua kiireellisesti tarvitsevien määrä nousi 20 miljoonalla¹⁴.

Lisäksi arvioidaan, että noin kahdella miljardilla ihmisellä ei ole mahdollisuutta saada säännöllisesti riittävästi turvallista ja ravitsevaa ruokaa eli hekin kärsivät ruokaturvattomuudesta ja erityisesti ruoan heikosta ravitsevuudesta. Emme siis ole kestävän kehityksen tavoitteen kaksi saavuttavalla polulla, vaan aliravittujen määrä päinvastoin tulevaisuudessa kasvaa, mikäli nykyinen trendi jatkuu (nykyisellä trendillä aliravittujen määrän arvioidaan olevan 840 miljoonaa vuonna 2030)¹⁵.

Maailman ruokaohjelma (WFP) arvioi viime marraskuun katsauksessaan¹⁶, että alueilla, missä se työskentelee, yli 270 miljoonaa ihmistä on joko akuutisti ruokaturvattomia tai vaarassa tulla sellaisiksi. Tämä johtuu siitä, että koronapandemian

pahentamasta tilanteesta alueilla, jotka jo ennestään kärsivät konfliktista, sosioekonomisesta taantumasta, luonnonkatastrofeista, ilmastonmuutoksesta ja tuholaisista. Myös Maailman ympäristörahaston (GEF) ja Kansainvälisen maatalousrahaston (IFAD) Resilient Food Systems –raportissa¹⁷ todetaan, että pandemia on osoittanut, kuinka tällaiset ulkoiset häiriöt yhdessä jo olemassa olevien haasteiden (esim. maaperän huononemisen, tuottamattomien maatalouskäytäntöjen, epävarman toimeentulon, ja ilmastonmuutoksen) kanssa lisäävät pitkällä aikavälillä pientuottajien tuotantojärjestelmien haavoittuvuutta.

Kestävän kehityksen tavoitteet kytkeytyvät toisiinsa. Tämä tarkoittaa sitä, että nälän poistamiseksi, ruokaturvan saavuttamiseksi, ravitsemuksen parantamiseksi sekä kestävän maatalouden edistämiseksi pitää edistää myös monien muiden tavoitteiden saavuttamista. Tavoitteiden välisiä moninaisia riippuvuuksia (synergiaa ja trade-off) on analysoitu jonkin verran¹⁸. Tavoitteen 2 saavuttaminen liittyy vahvasti esimerkiksi tavoitteen 3 (terveyttä ja hyvinvointia), tavoitteen 4 (hyvä koulutus), tavoitteen 7 (edullista ja puhdasta energiaa) sekä tavoitteen 8 (ihmisarvoista työtä ja talouskasvua) saavuttamiseen.

Kestävän kehityksen tavoitteet kytkeytyvät toisiinsa. Tämä tarkoittaa sitä, että nälän poistamiseksi, ruokaturvan saavuttamiseksi, ravitsemuksen parantamiseksi sekä kestävän maatalouden edistämiseksi pitää edistää myös monien muiden tavoitteiden saavuttamista.

Ruokaturva on moniulotteinen käsite

Ruokaturva –käsitteenä on moniulotteinen, ja sen eri ulottuvuuksia on painotettu eri tavoin vuosien varrella. Alkuvaiheessa painotettiin vahvasti ruoan saatavuutta, koska nälän nähtiin johtuvan ensisijaisesti ruoan puutteesta sekä hintojen epävakauksesta globaalilla tasolla. Käsitettä on päivitetty tutkimuksen ja ymmärryksen lisääntyessä nälän syistä, ja nykyisin useimmat määrittelevät käsitteen seuraavasti: Ruokaturva toteutuu, kun kaikilla ihmisillä on kaikkina aikoina fyysiset, sosiaaliset ja taloudelliset

Ruokaturva perustuu neljälle pilarille

Määritelmän mukaisesti ruokaturvassa on neljä keskeistä pilaria. Ensimmäinen pilari liittyy **ruoan määrään ja saatavuuteen** eli jokaisella tulisi olla riittävästi ravitsevaa ruokaa, joka on myös kulttuurisesti hyväksyttävää ja turvallista. Tämän pilarin toteutuminen riippuu mm. ruoan tuotannosta, varastoista ja tuonnista. Toinen pilari liittyy **ruoan hankintamahdollisuuksiin** eli ihmisten fyysisiin, sosiaalisiin ja taloudellisiin mahdollisuuksiin hankkia riittävästi ruokaa. Kaikilla tulisi olla mahdollisuus hankkia riittävästi ruokaa, myös haavoittuviin ryhmiin kuuluvilla. Mahdollisuuksiin hankkia riittävästi ruokaa vaikuttava mm. tulotaso ja tulojen jakautuminen, sosiaaliturva, markkinoiden toiminta ja ruoan hinta.

Tarjonnan jatkuvuus ja vakaus kolmantena pilarina tuo mukanaan ruokaturvaan yhteiskunnallisten ja ekologisten olosuhteiden vakauden ja ennustettavuuden. Riittävästi ravitsevaa ruokaa tulisi olla saatavilla ja sitä tulisi olla mahdollisuus hankkia myös erilaisista kausivaihteluista tai kriisitilanteista huolimatta (esim. sään ääri-ilmiöistä, konfliktista, taloudellisista tai muista syistä johtuvissa kriiseissä). Vakaus ja ennustettavuus tarkoittavat myös sitä, että ruokaturvan jokaisen neljän pilarin täytyy olla vakaalla pohjalla. Neljäs pilari, **ruoan hyödyntäminen tai käytettävyys**, tarkoittaa ruoan laatua sekä tarpeellisten ravintoainesten saantia ruoasta ja niiden hyväksikäyttöä. Hyödyntämiseen vaikuttavat mm. ruokailutavat, ruoanvalmistus, terveydentila, ruoan jakautuminen perheen sisällä, ja ruokavalion monipuolisuus. Sen lisäksi hyödyntämiseen vaikuttavat myös ruoan ulkopuoliset tekijät kuten puhdas vesi, hygienia ja sanitaatio sekä terveydenhuolto.

mahdollisuudet saada riittävästi turvallista ja ravitsevaa ruokaa, joka vastaa heidän tarpeitaan ja mieltymyksiään ja mahdollistaa aktiivisen ja terveen elämän¹⁹.

Jotta ruokaturva olisi kestävä, sen täytyy rakentua ekologisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti kestäväälle pohjalle (ks. kuva 1). Maailman ruokaturvakomitean korkean tason asiantuntijajaneeli onkin ehdottanut kestävyyttä yhdeksi uudeksi pilariksi aikaisempien neljän rinnalle. Kestävyys tarkoittaisi ruokajärjestelmän käytäntöjä, jotka varmistaisivat, että nykyiset ruokaturvaan liittyvät tarpeet saavutetaan vaarantamatta tulevien sukupolvien ruokaturvaa. Lisäksi asiantuntijajaneeli ehdottaa yksilöiden tai ryhmien toimintakykyyn ja valinnanmahdollisuuksiin liittyvän pilarin lisäämistä ruokaturvakäsitteeseen (agency)²⁰.

KUVA 1. Ruokaturva rakentuu ruoan määrän ja saatavuuden, ruoan hankintamahdollisuuden, tarjonnan jatkuvuuden ja vakauden sekä ruoan hyödyntämisen tai käytettävyyden pilareille. Jotta ruokaturva olisi kestävä, sen täytyy rakentua ekologisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti kestäväälle pohjalle. Kuvan lähde: Mukailen Winland-hankkeen Policy Brief VI²¹

Ruokaturvaan tarvitaan toimiva ruokajärjestelmä

Ruokaturvan yhteydessä puhutaan usein ruokajärjestelmistä. Ruokajärjestelmällä tarkoitetaan laajaa kokonaisuutta, jonka toiminnan tuloksena syntyy ruokaturva. Ruokajärjestelmä koostuu ruokaketjusta ja sen toimintaympäristöstä.

Ruokaketju kuvaa ruoan matkaa ruoan tuottajilta jalostuksen, jakelun, kaupan ja ruokapalveluiden kautta ruoan kuluttajille. Se huomioi myös ruoan tuotannossa tarvittavat panokset sekä ketjussa syntyvän jätteen. Ketjun lisäksi ruokajärjestelmä sisältää myös toimintaympäristön eli ketjuun kohdistuvat vuorovaikutussuhteet, ohjaus- ja muutosvoimat sekä järjestelmän erilaiset tuotokset (ks. kuva 2).

Ohjaus- ja muutosvoimat liittyvät esimerkiksi poliittiseen vakauteen, maatalous- ja

ruokapolitiikkaan, kansainväliseen kauppaan, terveyteen, koulutukseen, infrastruktuuriin, ympäristökysymyksiin, sosiaalisiin ja kulttuurisiin tekijöihin sekä teknologiaan ja tieteeseen. Ruoan tuotannosta, jalostuksesta, jakelusta, valmistuksesta ja kulutuksesta syntyy erilaisia tuotoksia, joihin kuuluvat ruokaturva ja hyvä ravitsemus, mutta myös esimerkiksi liiketoiminta, työllisyys, terveys ja hyvinvointi. Tuotoksia ovat myös erilaiset sivutuotteet sekä jätteet, mutta myös erilaiset päästöt kuten ravinne- ja kasvihuonekaasupäästöt sekä erilaiset vaikutukset ympäristöön ja ekosysteemeihin, kun esim. luonnon monimuotoisuuden väheneminen²².

Myös kiertotalous liittyy ruokajärjestelmään. Kiertotalouden mahdollisuudet ja toimet ovat riippuvaisia siitä, mitä ruokaa tuotetaan ja miten. Ruokaketjun eri vaiheissa voidaan esim. vähentää syntyvän hävikin ja jätteen määrää, käyttää elintarvikkeita uudelleen, hyödyntää sivutuotteita ja ruokajätettä sekä kierrättää ravinteita²³.

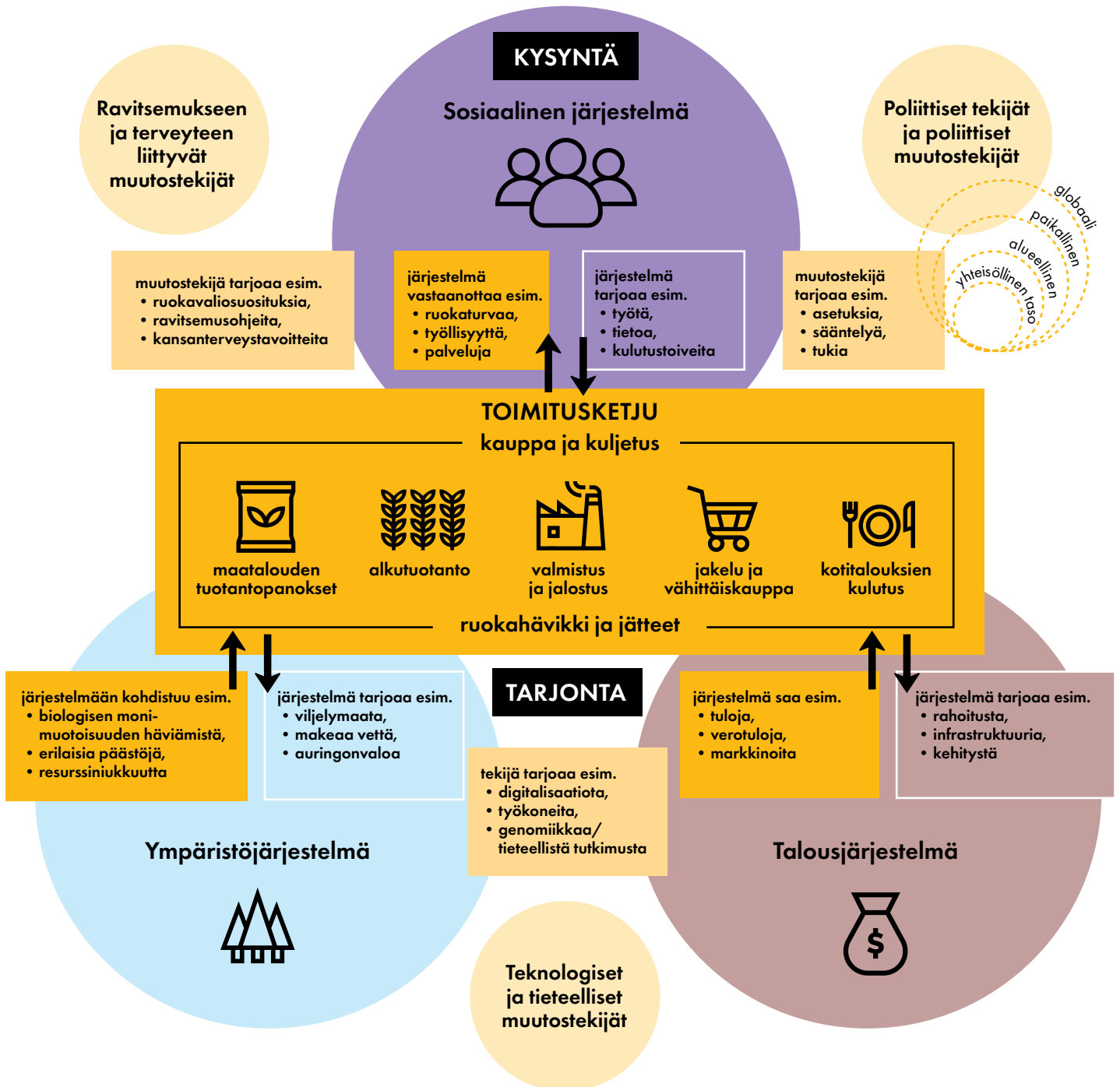
Ruokajärjestelmiä voidaan tarkastella eri tasoilla. Paikallinen tai alueellinen ruokajärjestelmä on kansallista tasoa rajatumpi järjestelmä (esimerkiksi kunnan tai maakunnan taso). Paikallinen ja alueellinen ja kansallinen järjestelmä toimivat yhteydessä

toisiinsa, ja globaali ruokajärjestelmä kytkee puolestaan kansalliset järjestelmät osaksi globaalia verkostoa²⁴. Esimerkiksi EU:n ja Afrikan ruokajärjestelmät ovat osa globaalia verkostoa, jotka kytkeytyvät toisiinsa. Paikallisten ja alueellisten ruokajärjestelmien maailmanlaajuinen linkittyminen on kuitenkin hyvin eriarvoista, eivätkä kansallisen kaupan ja työnjaon hyödyt jakaudu tasaisesti. Ruokajärjestelmien luonne ja rakenne ympäri maailmaa vaihtelee radikaalisti, mikä vaikuttaa kykyyn toimia maailmanlaajuisessa järjestelmässä.

Tämän hetken ruokajärjestelmiä kuvaa myös se, että monet paikalliset ja alueelliset ruokajärjestelmät ovat yhä vahvemmin kytkeytyneitä toisiinsa sekä myös globaaliin

järjestelmään²⁵. Maailman väestöstä valtaosa elää alueilla, jotka ovat jossain määrin riippuvaisia ruoan ja erilaisten tuotantopanosten (kuten esim. lannoitteet, rehu, maatalouskemikaalit) tuonnista²⁶. Niiden tuonnin volyymi on kasvanut valtavasti. Näin ollen paikalliset luonnonolosuhteet määrittävät paikallisia ja alueellisia ruokajärjestelmiä yhä vähemmän, ja niiden omavaraisuusaste laskee. Tämä on toisaalta suojannut häiriöiltä kuten katovuosilta, koska vaihtoehtoisia hankintakanavia on tarjolla. Toisaalta haavoittuvuus on lisääntynyt, koska globaalien yhteyksien kautta häiriöt voivat levitä nopeastikin, ja leviämistä torjuvia puskureita on vähemmän. Kauppasuhteiden eriarvoisuus on tuonut oman lisänsä monien paikallisten ruokajärjestelmien heikkenemiseen, kun paikallinen tuotanto ei pysty kilpailemaan tuonnin kanssa²⁷.

*Maailman väestöstä
valtaosa elää alueilla,
jotka ovat jossain
määrin riippuvaisia
ruoan ja erilaisten
tuotantopanosten
tuonnista.*

KUVA 2. Yksinkertaistettu kuva ruokajärjestelmästä. Ruokajärjestelmä sisältää ruokaketjun sekä sen toimintaympäristön eli ketjuun kohdistuvat vuorovaikutussuhteet ja ohjaus- ja muutosvoimat sekä järjestelmän erilaiset tuotokset. Ruokajärjestelmiä voidaan tarkastella eri tasolla, esimerkiksi yhteisöllisellä, alueellisella, paikallisella tai maailmanlaajuisella tasolla. Kuvan lähde: Lehikoinen²⁸

2. Ketkä ovat ruokaturvattomia ja miksi?

Tuoreimman arvion mukaan vuonna 2019 maailmassa oli 690 miljoonaa ihmistä, jotka kärsivät kroonisesta aliravitsemuksesta. Valtaosa kroonisesta aliravitsemuksesta kärsivistä on Aasiassa (381 miljoonaa, 8,1 prosenttia väestöstä), mutta Afrikan maissakin heitä on noin 250 miljoonaa ja heidän osuutensa on suurempi alueen väestöstä (19,1 prosenttia). Lisäksi Afrikassa kroonisesta aliravitsemuksesta kärsivien määrä kasvaa kaikkein nopeimmin. Aliravitsemuksen esiintyvyyttä arvioidaan maittain ja se perustuu saadun ravintoenergian eli kaloreiden määrään. Se ei tarkastele, mikä on saadun ravintoenergian ravintosisältö eli miten ravitsevaa ja terveellistä ruoka on ollut²⁹.

Viimeisimmässä globaalissa raportissa³⁰ arvioitiin myös, että kaikkiaan kaksi miljardia ihmistä eli 25,9 prosenttia maailman väestöstä ei saanut säännöllisesti riittävästi ravitsevaa ruokaa vuonna 2019 eli he kärsivät kohtalaisesta tai vakavasta ruokaturvattomuudesta.

Ruokaturvattomuus heikentää usein ravinnon laatua, mikä johtaa virheravitsemuksen erilaisiin muotoihin, kuten aliravitsemukseen eli riittämättömän ravintoenergian saantiin. Ongelmana on myös ravintoaineiden puutteellinen saanti tai liiallinen ravintoenergia tarpeeseen nähden (ylipaino ja liikalihavuus). Arviolta lähes joka kolmas ihminen maailmassa kärsii jostakin virheravitsemuksen muodosta. Esimerkiksi vuonna 2019 ainakin 340 miljoonaa lasta kärsii hivenaineiden puutteesta. Yli viidennes maailman alle viisivuotiaista lapsista kärsii kasvun hidastumisesta³¹.

Lisäksi näyttää siltä, että virheravitsemuksen eri muodoista kärsivien määrä on maailmassa kasvamassa. Esimerkiksi ylipainoisten alle 5-vuotiaiden lasten määrä on viime vuosien aikana kasvanut, ja vuonna 2019 heitä oli 38,3 miljoonaa. Ylipainoisista lapsista noin neljännes oli Afrikassa ja 45 % Aasiassa³².

On tärkeää ymmärtää, että edellä mainittuja virheravitsemuksen eri muotoja (eli aliravitsemuksen lisäksi myös hivenaineiden puutosta ja ylipainoa) voi esiintyä samassa maassa, samassa perheessä ja jopa samassa yksilössä³³. Esimerkiksi perheen äiti voi

olla liikalihava ja kärsiä hivenaineiden puutoksesta, ja perheen lapset kärsivät hidastuneesta kasvusta. Naisten ali- ja virheravitsemus vaikuttaa paitsi heidän omaan terveyteensä, myös lasten terveyteen ja kehitykseen, ja seuraukset myös siirtyvät sukupolvelta toiselle. Esimerkiksi aliravitun äidin lapsi kärsii hidastuneesta kasvusta ja kognitiivinen kehitys heikentyy, ja tullessaan itse äidiksi hän saa alipainoisen vauvan. Tällaista tuplatai kolmoistaakkaa on monissa maissa, mutta enenevässä määrin niistä kärsivät kaikin köyhimmät³⁴.

Ruokaturvattomuus suurin riski haavoittuville ryhmille

Erilaisiin haavoittuviin ryhmiin kuuluvilla on suurempi riski kokea ruokaturvattomuutta. Naiset ja tytöt kokevat enemmän ruokaturvattomuutta kuin miehet sekä yhteisöjen että kotitalouksien sisällä³⁵. Alueittain tarkasteltuna suurimmat erot sukupuolten välillä löytyvät Latinalaisesta Amerikasta³⁶. Naiset kärsivät kalorivajeesta, mutta myös ravintoaineiden puutteesta. Esimerkiksi joka kolmannen lisääntymiskäisen naisen arvioidaan kärsivän raudanpuutosanemiasta³⁷. Mikäli tytöt avioituvat nuorena (lapsiavioliitot), he kokevat enemmän anemiamia ja virheravitsemusta kuin myöhemmin avioituvat. Lisäksi nuorena avioituneiden lapset kärsivät usein alipainosta, heikosta ravitsemustilasta ja kasvun hidastumisesta³⁸.

Ruokaturvattomuutta kokevat usein myös alkuperäiskansoihin kuuluvat³⁹. Esimerkiksi Brasiliassa tehdyn tutkimuksen mukaan niihin kuuluvat lapset kärsivät muita lapsia enemmän hidastuneesta kasvusta, mikä johtui aliravitsemuksesta. Aliravitsemuksen yleisyys puolestaan liittyi muihin sosio-ekonomisiin tekijöihin kuten esim. tulojen määrään, kotitalouksien omistamiin hyödykkeisiin, koulutukseen ja sanitaatioon⁴⁰.

Vammaisten ihmisten kohdalla vammaisuus voi olla sekä ruokaturvattomuuden syy että seuraus. Vammaisuuteen liittyvä stigma voi aiheuttaa sen, että vauvalle ei anneta rintaruokintaa tai vammaiselle lapselle annetaan vähemmän ruokaa tai vähemmän ravinteikasta ruokaa⁴¹.

Lisäksi on havaittu, että kaikkien köyhimpien, vähiten koulutettujen, työttömien, terveysongelmia omaavien ja maaseudulla asuvien riski kokea ruokaturvattomuutta on suurempi kuin muiden⁴². Myös katastrofien ja konfliktien ym. syiden vuoksi pakolaisina tai liikkeellä olevat (ml. maan sisäiset) ovat usein ruokaturvattomia⁴³.

Valtaosa maailman ruokaturvattomista on pienviljelijöitä, kalastajia tai he työskentelevät

*Naiset ja tytöt
kokevat enemmän
ruokaturvattomuutta
kuin miehet sekä
yhteisöjen että
kotitalouksien sisällä.*

muuten ruoantuotannon parissa⁴⁴. Alle kahden hehtaarin maatiloja on arviolta 84 prosenttia kaikista maatiloista. Globaalien laskelmien perusteella näiden pientilojen käytössä olisi vain noin neljännes kaikesta maatalousmaasta, mutta ne tuottaisivat 30–34 prosenttia maailman ruoasta. Pientilat muodostavat valtaosan Saharan eteläpuolisen Afrikan sekä Etelä- ja Kaakkois-Aasian maataloustuotantojärjestelmistä⁴⁵. Ruoantuotannosta huolimatta pienviljelijät itse kärsivät aliravitsemuksesta, koska peltöjen pieni koko ja huono tuottavuus eivät välttämättä takaa riittävää ravintoa ja tuloja koko vuodeksi⁴⁶.

Vaikka maatalouden työllistävä vaikutus on laskenut viimeksi kuluneiden kahden vuosikymmen aikana, on maatalous edelleen tärkeässä roolissa globaalissa etelässä. Erityisesti Afrikassa ja Aasiassa maatalous ja ruoan prosessointi ja vähittäiskauppa ovat tärkeitä työpaikkojen ja elinkeinojen tarjoajia. Huolimatta maataloustyöntekijöiden tärkeästä roolista ruoan ja ravinnon tuottamisessa, moni heistä ja heidän perheistään kärsii köyhyydestä ja ruokaturvattomuudesta⁴⁷.

Ruokaturvaa horjuttavat monet tekijät

Ruokaturvattomuus johtuu monista eri tekijöistä, jotka usein liittyvät vahvasti toisiinsa. Lisäksi ne voivat olla paitsi ruokaturvattomuuden syitä myös niiden seurauksia. Ruokaturvan parantamiseksi onkin ymmärrettävä, miten erilaisissa konteksteissa eri tekijät vaikuttavat sekä yhteiskunnan että yksilöiden tilanteisiin.

Joillakin alueilla ruoantuotanto on heikkoa, ja ruoan puute on selkeästi ongelma. Esim. Afrikassa on alueita, joilla ruoantuotannon kasvattaminen on tärkeää. Kokonaisuutena maailmassa tuotetaan kuitenkin ruokaa enemmän kuin tarpeeksi nykyiselle väestölle. Toisaalta myös nälästä ja aliravitsemuksesta kärsivillä alueilla ruokaa tuotetaan vientiin eli ruokaturvattomuus ei välttämättä johdu varsinaisesti ruoan puutteesta⁴⁸.

Kaikkein köyhimpien on tingittävä ruoan määrästä ja laadusta

Ravitseva ja terveellinen ruoka jää saavuttamattomaksi erityisesti kaikkein köyhimmille, koska se on heille liian kallista. Äärimmäisessä köyhyydessä elävien (tulot alle 1,90 Yhdysvaltain dollaria päivässä), tuloista merkittävä osuus kuluu ruoan hankkimiseen⁴⁹. Valtaosa eli neljä viidestä äärimmäisestä köyhyydestä kärsivistä asuu maaseudulla, ja viime vuosina heidän osuutensa on entisestään kasvanut. Saharan eteläpuolisessa Afrikassa sekä Etelä-Aasiassa, jossa kaupungistuminen on ollut yleisesti hitaampaa, maaseudulla asuvien köyhien osuus on erityisen suuri: 83 prosenttia Saharan eteläpuolisessa Afrikassa ja 89 prosenttia Etelä-Aasiassa. Maaseudun köyhyys kytkeytyy vahvasti työ- ja toimeentulomahdollisuuksiin maataloussektorilla, jossa äärimmäinen

köyhyys on yleisempää kuin muilla sektoreilla toimivilla⁵⁰. Arviolta neljäsosa maatalousalalla työskentelevistä elää äärimmäisessä köyhyydessä⁵¹.

Köyhyydestä kärsivät joutuvat tinkimään paitsi ruoan määrästä, myös sen laadusta eli ravitsevuudesta ja turvallisuudesta. Köyhyys ei tarkoita pelkästään käytettävissä olevien tulojen vähäisyyttä, vaan siihen vaikuttavat monet muut tekijät, kuten esimerkiksi sosiaalinen eriarvoisuus, haavoittuvuus, ihmisten kyky ja mahdollisuudet oikeuksiensa puolustamiseen sekä koulutuksen, terveystalveluiden ja sanitaation puute⁵².

Pienviljelijät heikko asema vaikuttaa ruokaturvaan

Pienviljelijöiden ruokaturvaa heikentää se, että maata, vettä, tuotantopanoksia ja neuvontapalveluita on rajoitetusti saatavilla. Samoin heille on rajallisesti tietoa tarjolla markkinoista, hinnoista, säätilasta, paremmista teknologioista ja riskinhallintatyökaluista. Pienviljelijöiden maan saatavuuteen on mm. vaikuttanut myös se, että vuoden 2008 ruokakriisin jälkeen sijoittajat ostivat tai vuokrasivat laajoja maa-alueita Afrikassa, Aasiassa ja Latinalaisessa Amerikassa. He myös ryhtyivät harjoittamaan laajan mittakaavan vientimaataloutta⁵³.

Usein pienviljelijät eivät pysty käyttämään uusia ja tuottoisampia viljelymenetelmiä tuotantopanosten kalleuden takia tai sen vuoksi, että menetelmät eivät sovellu paikallisiin oloihin⁵⁴. Esimerkiksi patentteihin liittyvä lainsäädäntö puolestaan heikentää pienviljelijöiden omien siementen omistusta ja käyttöä. Niiden käyttö on tärkeää monipuolisen ja ravinteikkaan ruoan näkökulmasta, mutta ne parantavat myös viljelijöiden sopeutumiskykyä ilmastonmuutokseen. Heikko markkinoiden infrastruktuuri ja paikallisten markkinoiden keskittyminen heikentävät myös pienviljelijöiden markkinoille pääsyä. Lisäksi sosiaalisen suojelun puutteet tai puuttuminen kokonaan sekä heikko neuvotte-luasema taloudellisissa ja poliittisissa suhteissa ovat osaltaan pienviljelijöiden heikon ruokaturvan syitä⁵⁵.

Naiset ja vähemmistöt kohtaavat maataloudessa monenlaista syrjintää

Gloaalissa etelässä maatalous on maaseudun naisten tärkeä työllistäjä, ja naisten osuus maatalouden työvoimasta on keskimäärin 42 prosenttia⁵⁶. Vaikka naisten rooli maataloustuotannossa globaalissa etelässä on keskeinen, he kohtaavat monenlaista syrjintää. He eivät välttämättä voi käyttää, hallita, omistaa ja periä maata. Ja mikäli heillä on käytössään maa-alueita, ne ovat usein pienempiä kuin miesten. Usein naisilla on myös vaikeuksia saada tuotannossa tarvittavia panoksia, kuten siemeniä ja lannoitteita, työvoimaa ja rahoitusta. Naiset saavat myös vähemmän neuvontapalveluja, ja heidän osallistumisensa erilaisten järjestöjen (esim. osuuskuntien) toimintaan sekä

päätöksentekoon on vähäisempää⁵⁷. Lisäksi naisten maataloudessa tekemä työ on keskittynyt pienille tiloille, pieniin yrityksiin ja usein he tekevät kotitiloilla palkatonta työtä. Työ on myös usein kausiluonteista tai osa-aikaista. Mahdollinen palkka on pieni, ja naisille maksetaan samasta työstä vähemmän kuin miehille⁵⁸.

Naisten lisäksi syrjivien politiikkojen ja käytäntöjen vuoksi vammaisilla ihmisillä tai etnisiin tai muihin vähemmistöihin kuuluvilla ihmisillä toimeentulomahdollisuudet voivat olla heikot tai kokonaan olemattomat, mikä vaikuttaa heidän ruokaturvaansa⁵⁹.

Koronapandemia on pahentanut jo ennestään äärimmäisestä köyhyydestä ja ruokaturvattomuudesta kärsivien maataloussektorin ihmisten tilannetta. Ylipäätään pandemia on heikentänyt miljoonien ihmisten ruoan saantia ja mahdollisuutta hankkia ruokaa, kun heidän toimeentulonsa on vaikeutunut. Kaikkein heikommassa asemassa ovat epävirallisen talouden työntekijät, siirtotyöläiset ja muut haavoittuvat ryhmät, koska suurin osa heistä ei ole sosiaalisen suojelun piirissä eikä heillä ole pääsyä laadukkaan terveydenhuoltoon⁶⁰.

Katastrofit ja konfliktit johtavat ruokakriiseihin

Erilaiset katastrofit, konfliktit ja muut kriisit lisäävät ruokaturvattomuutta. Eteläisessä Afrikassa (kymmenessä maassa) lähes 45 miljoonan ihmisen on raportoitu kärsivän akuutista ruokaturvattomuudesta, mikä on erityisesti kuivuuden, tulvien ja myös pandemian seurausta⁶¹. Ruokaturvattomuudesta kärsivät myös pakolaiset. Pakolaisuus, ml. maiden sisäinen pakolaisuus, on kasvanut pitkittyneiden konfliktien ja katastrofien seurauksena. Afrikassa vuonna 2020 erilaisista ruokakriiseistä kärsi 63 prosenttia väestöstä, kun edeltävänä vuonna määrä oli 54 prosenttia. Kasvua selittävät konfliktit (kuten esimerkiksi Kongon demokraattisen tasavallassa) ja siihen liittyvä pakolaisuus, koronapandemia ja sen taloudelliset seuraukset sekä säiden ääri-ilmiöt, kuten pitkittynyt kuivuus ja toistuvat tulvat⁶².

*Ruokaturvattomuudesta
kärsivät myös pakolaiset.
Pakolaisuus, ml. maiden
sisäinen pakolaisuus, on
kasvanut pitkittyneiden
konfliktien ja katastrofien
seurauksena.*

Katastrofien, konfliktien, pakolaisuuden ja ruokaturvattomuuden väliset yhteydet ovat moninaisia. Monissa konflikteissa taistellaan maaseudulla, ja samalla tuhotaan maatalouteen liittyvää omaisuutta, kuten maata, karjaa ja infrastruktuuria. Lisäksi konfliktiin voi yhdistyä myös muita tekijöitä, kuten kuivuutta tai

muita ilmastoon liittyviä ääri-ilmiöitä. Ne entisestään pahentavat ihmisten ruokaturvattomuutta ja heikentävät toimeentulomahdollisuuksia⁶³.

Ilmastomuutos vaikeuttaa ruoantuotantoa monilla alueilla

Ilmastomuutos kytkeytyy vahvasti edellä mainittuihin katastrofeihin ja konflikteihin, mikä sitä kautta lisää ruokaturvattomuutta. Lisäksi maataloustuotanto on erityisen haavoittuvainen ilmastomuutokselle ja sen seurauksille. Lämpötilan nousu, sademäärien muutokset ja ääri-ilmiöiden lisääntyminen vaikuttavat jo nyt maataloustuotantoon. Muuttuvista ja äärimmäisistä sääolosuhteista kärsivät erityisesti pienviljelijät, joiden täytyy mukauttaa maanviljelystekniikoitaan tai etsiä uusi toimeentulon lähde, jos sadot tai muu tuotanto epäonnistuvat tai heikkenevät. Monet ilmastomuutoksen kielteisistä vaikutuksista kohdistuvat alueille, joilla on jo ennestään köyhyyttä ja ruokaturvattomuutta⁶⁴. Alkuperäis- ja paikallisyhteisöiltä saatujen tietojen perusteella ilmastomuutos vaikuttaa ruokaturvaan varsinkin kuivilla alueilla, erityisesti Afrikassa, sekä vuoristoalueilla Aasiassa ja Etelä-Amerikassa⁶⁵. Myös tuoreen tutkimuksen mukaan sademäärän muutokset, kuivuus ja ilmaston lämpeneminen uhkaavat erityisesti Etelä- ja Kaakkois-Aasian sekä Sahelin alueen ruoantuotantoa. Näiden alueiden kyky sopeutua muuttuviin kasvuolosuhteisiin on jo nyt alhainen⁶⁶.

Maataloustuotanto on myös riippuvainen monista ympäristötekijöistä, kuten esimerkiksi maaperän rakenteesta ja hedelmällisyydestä, pölyttämisestä sekä tuholaisorjunnasta, joissa kaikissa luonnon monimuotoisuudella on tärkeä rooli. Ruoantuotannon ja maatalouden yhteydessä puhutaan erityisesti agrobiodiversiteetistä eli viljalajien ja -lajikkeiden, kotieläinrotujen ja ruokana käytettävien luonnontuotteiden sekä niiden tuotantoa ylläpitävien maaperäeliöiden, pölyttäjien ja muiden eliöiden geneettistä monimuotoisuudesta⁶⁷. Tämän monimuotoisuuden ylläpitäminen ja säilyttäminen on erittäin tärkeää ruokaturvan ja ravitsemuksen kannalta, mutta myös ajatellen erityisesti pienviljelijöiden sopeutumismahdollisuuksia ilmastomuutoksen seurauksiin⁶⁸. Geneettisen monimuotoisuuden avulla voidaan myös jalostaa eri olosuhteisiin sopeutuvia ja ravinteikkaita lajeja ja lajikkeita⁶⁹.

3. Mitkä ovat keskeisiä globaalin ruokajärjestelmämme haasteita?

Nykyinen ruoantuotanto ylittää planetaariset rajat

Maa- ja metsätalous on vuosikymmenten ja -satojen kuluessa laajentunut ja sen tuottavuus on lisääntynyt. Myös kaupallinen tuotanto on laajentunut. Nämä muutokset ovat tukeneet ruoan saatavuutta ja kasvavan ihmiskokoon ruoan kulutusta. Toisaalta maataloudessa tuotantoa on kannattavuuden säilyttämiseksi jouduttu tehostamaan, koska tuotteista saadut hinnat ovat kilpailun kansainvälistyessä laskeneet⁷⁰. Samanaikaisesti näillä muutoksilla on ollut kielteisiä vaikutuksia ilmastoon, maaperään, luonnon monimuotoisuuteen, makean veden varoihin ja meriympäristöihin⁷¹, esimerkiksi ruoantuotannon aiheuttaman metsäkadon kautta.

Monilla alueilla maataloudessa käytetään liikaa maata, vettä ja lannoitteita. Tällä hetkellä maatalouden vuoksi monet ns. planetaarisista rajoista ylittyvät sekä globaalisti että alueellisesti. Planetaariset rajat ovat maapallon elinolosuhteiden kannalta tärkeitä luonnonprosesseille asetettuja kynnyksarvoja, joiden ylittäminen uhkaa elinolosuhteiden vakautta. Jotta voisimme ruokkia kasvavan väestön ympäristöllisesti kestävästi, tutkimuksen mukaan erityisen keskeisiä ovat kynnyksarvot, jotka liittyvät maankäytön muutoksiin, luonnon monimuotoisuuteen, makean veden käyttöön ja ravinteista erityisesti typen kiertoon. Tällä hetkellä lähes puolet globaalista ruoantuotannosta perustuu sille, että ylitämme näitä ympäristön riskirajoja⁷².

Maatalous köyhdyttää luonnon monimuotoisuutta

Maapallon asumiskelpoisesta maa-alasta on tällä hetkellä 50 prosenttia maatalouden käytössä. Karjankasvatus käyttää tästä valtaosan eli kolme neljänestä on laidunnaamaa sekä rehun tuotannossa⁷³. Vaikka karjatalouden osuus maankäytöstä on suuri,

sen tuottama osuus proteiineista ja kaloreista on huomattavasti pienempi. Tutkimuksen mukaan liha, maitotuotteet, kananmuna sekä vesiviljely yhdessä tuottavat 37 prosenttia proteiineista ja 18 prosenttia kaloreista⁷⁴. Samanaikaisesti on tärkeää huomioida paikalliset ja alueelliset olosuhteet sekä realiteetit. Joidenkin alueiden ihmisten toimeentulo sekä proteiinin saanti ovat riippuvaisia karjataloudesta⁷⁵.

Maatalouden laaja-alainen maankäyttö on tarkoittanut metsien, savannien ja muiden ruohostomaiden sekä kosteikkojen häviämistä ja muuttamista viljelymaaksi tai laitumiksi. Elinympäristöjen häviäminen on puolestaan johtanut luonnon monimuotoisuuden vähenemiseen. Esimerkiksi kaikista maailman maalla elävistä uhanalaisista lintu- ja nisäkäslajeista 80 prosenttia on vaarassa hävitä maatalouden aiheuttamien elinympäristöjen katoamisen vuoksi⁷⁶. Erityisesti trooppisten metsien kato ja muuntaminen maatalouskäyttöön johtaa siihen, että lajit joutuvat kosketukseen entistä herkemmin ihmisten kanssa sekä kilpailuun keskenään, mikä luo mm. uusia mahdollisuuksia eläinperäisten tartuntatautien syntymiselle⁷⁷.

Nykyinen globaali ruoantuotanto riippuu vahvasti paitsi maan-, myös veden ja energian käytöstä sekä muista tuotantopanoksista, kuten lannoitteista ja torjunta-aineista. Lisäksi viljelykäytännöt perustuvat usein raskaaseenkin maanmuokkaukseen ja yhden lajin monokulttuuriin. Nämä tekijät ovat osaltaan vaikuttaneet luonnon monimuotoisuuden vähenemiseen ja myös maanlaisen monimuotoisuuden hupenemiseen. Myös maatalouden kasvihuonekaasupäästöillä on yhteys monimuotoisuuden vähenemiseen. Päästöt kiihdyttävät ilmastonmuutosta, joka puolestaan heikentää edelleen elinympäristöjä ja aiheuttaa lajien häviämistä⁷⁸.

Edellä mainittujen tekijöiden on todettu uhkaavan esimerkiksi pölyttäjiä monimuotoisuutta, runsautta ja hyvinvointia sekä niiden tarjoamaa pölytystä. Pölyttäjiin kohdistuvilla kielteisillä vaikutuksilla on iso merkitys ruoantuotannolle, koska yli kolme neljäsosaa keskeisistä ravintokasviryhmistä on riippuvainen pölyttäjistä sadon määrän ja/tai laadun osalta. Lisäksi monet pölyttäjistä riippuvat kasvilajit ovat tärkeitä terveen ja ravitsevan ruoan kannalta. Ne tuottavat hedelmiä, vihanneksia, siemeniä, pähkinöitä ja öljyä, jotka puolestaan tarjoavat ison osan tarvittavista hivenaineista, vitamiineista ja mineraaleista⁷⁹.

Viljelyllä isot vaikutukset maaperään ja vesivaroihin

Maatalouden maankäytöllä on myös vaikutuksia maaperään. Arviolta neljännes maapinta-alasta kärsii ihmisen toiminnasta johtuvasta maaperän huononemisesta, ja maanviljelyksellä on tässä ensisijainen rooli. Maanviljelysalueiden maaperän eroosion on arvioitu olevan noin 10–20-kertaisesti korkeampi muokkaamattomilla maa-alueilla sekä yli 100-kertaisesti korkeampaa tavanomaisesti muokatuilla maa-alueilla verrattuna uuden maaperän syntymiseen⁸⁰. Eroosion lisäksi intensiivinen maankäyttö ja kestävämmät viljelykäytännöt voivat johtaa maaperän viljavuuden

*Vesivarojen heikko
saatavuus vaikuttaa
maaloustuotantoon,
ihmisten terveydentilaan
ja tätä kautta
ruokaturvaan ja
ravitsemukseen.*

menetykseen, suolaantumiseen tai aavikoitumiseen⁸¹.

Maatalous tarvitsee myös makeaa vettä ja se käyttääkin 70 prosenttia kaikesta maailmassa kulutetusta makeasta vedestä. Noin neljäsosa maailman peltoalasta on keinokasteltua, ja tämä ala tuottaa noin puolet maailman viljelytuotteista. Maatalouden kanssa vedestä kilpailevat kasvava ja kaupungistuva väestö sekä teollisuus ja energiantuotanto. Myös ihmisten muuttuva ruokavalio, kuten kasvava lihan ja maitotuotteiden kulutus, lisää vesivarojen käyttöä, sillä karjatalouden tuotteiden tuottamiseen

tarvitaan enemmän vettä kuin viljelytuotteiden tuottamiseen. Maataloudessa käytettävät lannoitteet (ml. lanta) aiheuttavat ravinnepestöjen vuoksi myös vesien rehevöitymistä. Samanaikaisesti maailman makean veden varat ovat vähenemässä ja laatu heikkenemässä. Vesivarojen heikko saatavuus vaikuttaa maaloustuotantoon, ihmisten terveydentilaan ja tätä kautta ruokaturvaan ja ravitsemukseen⁸².

Kalastus ja vesiviljely ovat myös merkittäviä ruokaturvan kannalta. Kalat ja äyriäiset muodostavat erittäin tärkeän proteiini- ja ravinteiden lähteen erityisesti Kaakkois-Aasiassa, Saharan eteläpuolisessa Afrikassa ja pienissä saarivaltioissa. Ravinnon lisäksi kalastus ja vesiviljely tarjoavat globaalin etelän maissa tärkeän elinkeinon miljoonille ihmisille. Kestämättömät tuotantokäytännöt (ml. ylikalastus) sekä kalastuksessa että vesiviljelyssä ja ilmastomuutos vahingoittavat kalakantoja, vesi- ja meriekosysteemejä sekä niiden biologista monimuotoisuutta. Näillä on vaikutusta alueen ihmisten nykyiseen ruokaturvaan, mutta myös tulevaisuuden tuotantomahdollisuuksiin ja ruokaturvaan⁸³.

Ilmastomuutoksesta lisähaaste ruokaturvalle

Maatalous ja ruoantuotanto vaikuttavat myös ilmastomuutokseen ja sen etenemiseen kasvihuonekaasupäästöjen kautta. Päästöt syntyvät erityisesti maankäytön muutosten seurauksena. Lisäksi ruoantuotannossa, erityisesti karjataloudessa syntyvät metaanipäästöt ovat merkittäviä. Kaikista maatalouden kasvihuonekaasupäästöistä märehijöiden eli nautojen, lampaiden ja vuohien tuottama osuus on karkeasti noin puolet. Muita merkittäviä maatalouden päästölähteitä ovat lanta ja lannoitteet sekä riisin viljely⁸⁴. Kaikista ihmisten aiheuttamista hiilidioksidin, typpioksidin ja metaanipäästöistä maa- ja

metsätalouden sekä maankäytön osuus oli noin 23 prosenttia vuosina 2007–2016. Maatalouden päästöjä lisää myös se, että noin 25–30 prosenttia tuotetusta ruoasta menee hukkaan (sisältää sekä ruokahävikin että ruokajätteen)⁸⁵.

Ilmastonmuutos on jo vaikuttanut ruokaturvaan lisääntyneen lämmön, muuttuneen sadannan sekä sään ääri-ilmiöiden lisääntymisen vuoksi. Jotkut viljeltävät lajit esim. maissi ja vehnä ovat kärsineet monilla alueilla globaalissa etelässä. Ilmastonmuutoksen on myös todettu hidastavan eläinten kasvua sekä tuottavuutta Afrikassa. Lisäksi ilmastomuutoksella on moninaisia vaikutuksia maaviljelyssä esiintyviin tuhohyönteisiin ja tauteihin⁸⁶.

Ilmastonmuutos vaikuttaa ruokaturvaan myös vähentämällä luonnon monimuotoisuutta, nopeuttamalla maaperän laadun heikkenemistä sekä aavikoitumista monilla alueilla. Maaperän huonontumista tapahtuu erityisesti matalilla rannikkoalueilla, jokisuistoissa ja kuivilla alueilla. Vuonna 2015 noin 500 miljoonaa ihmistä asui aavikoitumisesta kärsivillä alueilla. Biodiversiteetin heikkenemisellä ja maaperän huononemisella on kielteinen vaikutus erityisesti niiden väestöryhmien ruokaturvaan, joiden toimeentulo on suoraan riippuvainen luonnonvaroista ja joilla on rajoitetut sopeutumis mahdollisuudet (kuten esim. naiset ja nuoret)⁸⁷.

Ruoan saannin vakauden ennustetaan vähenevän, kun ruokaketjuja häiritsevien äärimmäisten sääilmiöiden määrä ja voimakkuus lisääntyvät. Ilmastonmuutoksen aiheuttamat riskit ja muutokset riippuvat lämpenemisen tasosta sekä siitä, kuinka väestö, kulutus, tuotanto, teknologinen kehitys ja maankäyttö kehittyvät. Ruoan, rehun, ja veden kasvanut kysyntä, paljon resursseja vaativa kulutus ja tuotanto sekä rajalliset maatalouden parannukset lisäävät riskiä sille, että kuivien alueiden vesipula pahenee, maaperä huononee ja ruokaturva heikkenee⁸⁸.

Hiljattain julkaistun tutkimuksen mukaan kasvihuonekaasujen nopea ja hallitseman kasvu voi johtaa tilanteeseen, jossa noin kolmasosa maailmanlaajuisesta ravintokasvi- ja kotieläintuotannosta ei ole enää ilmastollisesti turvallisilla alueilla. Näillä alueilla sademäärä, kuivuus ja lämpötila muuttuvat niin, että ravintokasvien viljely ja karjankasvatus eivät ehdi tai kykene sopeutumaan nopeasti muuttuviin olosuhteisiin⁸⁹.

Ilmastonmuutoksen aiheuttamilla ääri-ilmiöillä, kuten kuivuudella ja tulvilla, on monia suoria vaikutuksia ympäristöön ja ihmisiin. Lisäksi ilmastonmuutos moninkertaistaa monien jo itsessään kielteisten prosessien, esimerkiksi luontokadon seurauksia. Tämä lisää jo ennestään haavoittuvien ihmisten ja kotitalouksien ruokaturvattomuutta. Erityisesti naiset ja tytöt ovat haavoittuvassa asemassa, sillä he ovat usein vastuussa ruoan keräämisestä ja tuottamisesta sekä veden ja polttopuiden hankinnasta ruoanlaittoon. Ilmastonmuutoksen myötä nämä tehtävät ovat vaikeutumassa. Samanaikaisesti tarvittaisiin naisten tietoa ja ymmärrystä sopeutumisesta muuttuviin olosuhteisiin, mutta tätä ei olla vielä kovinkaan paljon hyödynnetty. Rajalliset maa- ja metsäoikeudet, taloudelliset resurssit, koulutuksen ja teknologian puute sekä rajoitettu osallistuminen päätöksentekoon estävät naisten toimintaa ja osallistumista ilmastonmuutoksen ja muiden ympäristöhaasteiden torjumiseen ja ruokaturvan parantamiseen⁹⁰.

Muutokset globaalissa kaupassa, taloudessa ja markkinoissa muokkaavat ruokajärjestelmää

Ruokajärjestelmät ovat muuttuneet nopeasti viimeksi kuluneiden vuosikymmenien aikana, koska elintarvikeketjut ovat tulleet entistä pidemmiksi ja maailmanlaajuisiksi lisäten myös ruoan tuottajien ja kuluttajien välistä etäisyyttä. Tällä hetkellä noin neljännes maailman ruoantuotannosta kaupataan kansainvälisillä markkinoilla. Tämä tarkoittaa sitä, että isolla ja myös kasvavalla määrällä ihmisiä ruokaturva riippuu kansainvälisistä markkinoista⁹¹.

Kaupan myönteiset ja kielteiset vaikutukset ruokaturvaan eivät välttämättä ole kovin suoraviivaisia ja niistä käydään vilkasta keskustelua. Jotkut näkevät kaupan lisänneen mahdollisuuksia työhön ja tuloihin ja parantaneen näin ruoan saantimahdollisuuksia⁹². Kauppa voi myös lisätä saatavilla olevien elintarvikkeiden määrää, monipuolisuutta ja edistää tasapainoisempaa ruokavaliota. Kilpailu ulkomaisten tuotteiden kanssa voi laukaista tuottavuuden parantamisen lisääntyneiden investointien, tutkimus- ja kehitystyön ja teknologian leviämisen kautta⁹³.

Toiset kritisoivat kaupan vapautumista, joka on nähty ongelmallisena erityisesti globaalin etelän pienviljelijöille. Kaupan vapautumisen on viimeaikaisessa tutkimuksessa todettu vaikuttaneen ruokaturvaan valtaosassa kotitalouksista matalan tulotason maissa, kun taas korkean tulotason maissa vaikutukset ulottuivat ainoastaan kaikkien köyhimpien kotitalouksien ruokaturvaan⁹⁴. Ruoan saatavuus voi vähentyä, kun osa aiemmin kotimaassa käytettävissä olevasta tuotannosta ohjautuu kansainvälisille markkinoille korkeampien hintojen vuoksi. Ruokaa tuovissa maissa kotimaiset tuottajat, jotka eivät pysty kilpailemaan voimakkaasti tuetun tuonnin ja suurten supermarketketjujen laadun ja volyymin kanssa, joutuvat rajoittamaan tuotantoaan tai jopa katoavat markkinoilta⁹⁵. Tämä puolestaan vähentää kotimaisia toimituksia ja sillä on merkittäviä kerrannaisvaikutuksia maaseudun kotitalouksiin⁹⁶ sekä maiden talouteen. Paikallinen tuotanto ei pääse kehittymään, koska voittoa ei kerry investoitavaksi tuotannon laajentamiseen, monipuolistamiseen tai perushyödykkeiden jatkojalostukseen ja niiden taloudellisen arvon kasvattamiseen⁹⁷.

Vähiten kehittyvät maat olivat aiemmin ruoan viejiä. Esimerkiksi Afrikka oli ruoan nettoviejiä 1980-luvulle saakka. Tilanne muuttui 2000-luvun talouskasvun ja nopean väestön kasvun myötä, jolloin kotimainen ruoan kysyntä kasvoi. Afrikan maiden muuttuminen ruoan viejistä ruoan tuojiksi on nähty johtuvan myös siitä, että

Tällä hetkellä noin neljännes maailman ruoantuotannosta kaupataan kansainvälisillä markkinoilla.

raaka-ainehinnat laskivat, maatalouteen liittyvät rakenteen olivat heikot ja maatalouden kehittämiseen investoitiin vähän⁹⁸.

Riippuvuus tuontiruoasta lisää ruokaturvattomuutta

Väestökasvu, elintason nousu ja paikallisten luonnonvarojen riittämättömyys lisäävät ruoan tuonnin tarvetta. Ruokaturvattomuutta esiintyy kuitenkin myös alueilla, joissa syntyy ruokaa ja ruokajätettä, mutta samaan aikaan muita maataloustuotteita viedään muihin maihin. Siksi tuontiriippuvuus liittyy myös taloudellisiin ja tuotannollisiin valtasuhteiden muutoksiin⁹⁹. Riippuvuus tuontiruoasta on herättänyt huolta näiden maiden haavoittuvuudesta¹⁰⁰.

Kaupan kasvun lisäksi alueellinen erikoistuminen eli globaali työnjako on lisääntynyt. Se voi johtaa ruoantuotannon lisääntymiseen tehokkuuden parantamisen kautta¹⁰¹. Toisaalta erikoistuminen tarkoittaa, että vienti on keskittynyt tietyille maille, ja nettotuojamaat ovat entistä riippuvaisempia tietyistä maista. Tämä on omiaan heikentämään ruokajärjestelmän sopeutumista ja mukautumiskykyä (resilienssiä). Taloudellisesta näkökulmasta työnjako voi olla tehokasta, mutta se lisää globaalia eriarvoisuutta ja on myös epävakauden lähde¹⁰².

Kansainvälinen kauppa ja elintarvikejalostuksen teollistuminen ovat lisänneet erityisesti muutaman rajatun tuotteen, kuten maissin, soijan ja palmuöljyn tärkeyttä. Niitä käytetään jalostettuina, elintarvikkeiden ainesosina, eläinten rehuna ja biopolttoaineina. Elintarviketeollisuuden kasvaviin globaaleihin markkinoihin sekä toimitusketjuihin ovat myös vaikuttaneet kansainvälisen kaupan jännitteet erityisesti Kiinan ja Yhdysvaltain välillä¹⁰³.

Myös koronapandemialla on ollut vaikutuksia elintarvikkeiden kauppaan. Jotkut maat ovat rajoittaneet ruoan vientiään, mikä on nostanut elintarvikkeiden maailmanmarkkinahintoja. Tällä on kielteisiä vaikutuksia erityisesti maihin ja alueisiin, jotka ovat riippuvaisia ruoan tuonnista. Elintarviketeollisuuden logistiikkaketjujen katkeaminen sekä työvoiman ja raaka-aineiden oikea-aikainen saatavuus on vaikeuttanut elintarvikkeiden kauppaa. Osa maista taas on menettänyt ruoan vientimarkkinoitaan pandemiaan liittyvien sulkujen seurauksena, mikä on tarkoittanut tulonmenetyksiä ja sitä kautta kasvavaa ruokaturvattomuutta¹⁰⁴.

Viime vuosikymmenien asteittainen ruokaketjujen keskittyminen on lisännyt suurten yritysten vaikutusvaltaa ruokajärjestelmissä. Keskittymistä on tapahtunut esimerkiksi tuotantopanoksissa, joissa yritysten yhdistymisten kautta suurinta osaa siementen ja maatalouskemikaalien markkinoita hallitsee neljä yritystä. Samalla tavalla globaalissa viljakaupassa ja ruoan jalostusteollisuudessa on tapahtunut keskittymistä, ja markkinoita hallitsee muutama suuryritys. Samanlaista keskittymistä (supermarketinalization) on tapahtunut myös vähittäiskaupassa sekä köyhissä että rikkaissa maissa¹⁰⁵.

Ruokaketjujen keskittymisen haitoista ja eduista ruokaturvalle ja ravitsemukselle on

tehty jonkin verran tutkimusta. Tuotantopanosten ja tuotteiden kaupan keskittyminen voi johtaa korkeampiin hintoihin, mikä saattaa rajoittaa viljelijöiden tuotantopanoksiin ja markkinoihin liittyviä valintoja sekä kykyä toimia¹⁰⁶. Ruoan jalostuksen ja vähittäiskaupan keskittyminen voi vaikuttaa hintoihin ja lisätä pitkälle jalostettujen elintarvikkeiden määrää, mikä rajoittaa ihmisten mahdollisuutta tehdä valintoja¹⁰⁷. Keskittyminen saattaa toisaalta parantaa elintarvikkeiden turvallisuutta sekä varastointiin ja jalostukseen liittyviä prosesseja. Keskittyneet markkinat tarkoittavat kuitenkin myös sitä, että mahdolliset ongelmat leviävät nopeasti ketjun myötä. Esimerkiksi lihanjalostusteollisuus on erittäin keskittynyt, ja pandemian aikana tapahtuneiden laajojen tartuntojen myötä laitoksia jouduttiin sulkemaan. Tämä havainnollistaa, miten ongelmat voivat levitä nopeasti ja laajasti ruokajärjestelmien kautta¹⁰⁸.

Väestökehitys ja kaupungistuminen haastavat globaalin ruokajärjestelmän

Väestörakenteen muutos vaikuttaa monin tavoin ruoantuotantoon ja kulutukseen. Näitä vaikutuksia tulisi huomioida, kun arvioidaan ruokaturvaan liittyviä politiikkavaihtoehtoja. Vaikka väestönkasvu maailmanlaajuisesti hidastuu väestörakenteen muutoksen seurauksena, väestö silti kasvaa. Vuoteen 2050 mennessä ihmisiä ennustetaan olevan nykyiseen verrattuna kaksi miljardia lisää, pääosin Afrikassa. Väestönkasvu lisää ruoan kysyntää erityisesti Saharan eteläpuolisen Afrikan ja Etelä-Aasian alueilla. Ruoantuotannon määrään ja ruoan tasapuolisen saatavuuden varmistamiseen vaikuttavat väestön määrän lisäksi kuluttajien ruokavalinnat sekä mahdollisuudet vähentää ruokajätettä ja -hävikkiä¹⁰⁹.

Empiiristen tutkimusten valossa perhesuunnittelupalvelujen takaaminen on vahvasti yhteydessä ruokaturvan saavuttamiseen. YK:n seksuaali- ja lisääntymisterveysjärjestö UNFPA:n mukaan tällä hetkellä maailmassa on 232 miljoonaa naimisissa olevaa naista, jotka haluaisivat käyttää modernia ehkäisyä, mutta heillä ei ole siihen mahdollisuutta¹¹⁰. Koronapandemia on lisännyt ehkäisyn saatavuuden haasteita. Maailman terveysjärjestö WHO:n mukaan matalan ja keskitulon maissa 74 miljoonaa raskautta on vuosittain on suunnittelemattomia¹¹¹. Tällä on valtava vaikutus väestönkehitykseen. Lisäksi nimenomaan köyhimmiltä naisilta puuttuu usein mahdollisuus kokonaisvaltaisiin terveyspalveluihin sekä tietoon. Tämä tarkoittaa, että he joutuvat kamppailemaan taatakseen lapsilleen riittävää ja ravitsevaa ravintoa. Seksuaali- ja lisääntymisterveys nähdään usein irrallisena kokonaisuutena kansallisissa politiikkaohjelmissa. Tutkimusten mukaan ruokaturva saavutetaan kuitenkin tehokkaimmin niin, että ruokaturvan edistämiseen liittyviin ohjelmiin yhdistetään laadukkaat seksuaali- ja lisääntymisterveyspalvelut¹¹².

Ruoan kysyntään vaikuttavat myös väestön ikärakenne ja kaupungistuminen. Afrikka ja Asia kaupungistuvat muita alueita nopeammin. Vuoteen 2050 mennessä

*Tehdyn tutkimuksen
perusteella melkein
kaksi kolmasosaa
kotitalouksista oli alttiina
aliravitsemukselle
eteläisen Afrikan
kaupunkialueilla.*

15–24 -vuotiaiden määrä kasvaa alhaisen ja keskitulon maissa yhdestä miljardista 1,2 miljardiin, kun taas korkean tulotason maissa väestö ikääntyy nopeasti. Eri ikäryhmien erilaiset ruoka- ja kulutustarpeet sekä maaseutu- ja kaupunkiväestön erilaiset elinolot ja työpaikat vaikuttavat erityyppisten ruokien kysyntään sekä ruokavalion vähimmäisvaatimuksiin¹¹³.

Pitkälle prosessoidun ruoan kulutuksen on todettu kasvaneen alemman keskitulotason maissa, erityisesti kaupunkialueilla. Samaan aikaan kun kaupungistuminen on muuttanut ihmis-

ten ruokavaliota, ja ruokaan liittyvä kauppa on kasvanut, myös paljon energiaa sisältävien ruokien (eli paljon sokeria ja rasvaa sisältävä ruoka) saatavuus on lisääntynyt niin rikkaissa kuin köyhissä maissa. Tämän on todettu lisäävän ylipainoa ja lihavuutta. Myös sydäntautien, kakkostyypin diabeteksen ja tiettyjen syöpien kaltaiset tarttumattomat taudit ovat lisääntyneet¹¹⁴.

Yleensä kaupungissa asuvat kärsivät hieman vähemmän aliravitsemuksesta kuin maaseudulla asuvat. Vähiten kehittyneissä maissa tilanne voi kuitenkin olla myös päinvastainen. Kaupunkialueiden ruokaturvasta tarvitaan lisää tietoa, koska esimerkiksi sen laajuudesta eteläisen Afrikan kaupungeissa tiedetään vähän. Tehdyn tutkimuksen perusteella melkein kaksi kolmasosaa kotitalouksista oli alttiina aliravitsemukselle eteläisen Afrikan kaupunkialueilla¹¹⁵.

Maaseutuväestön väheneminen vaikuttaa ruoantuotantoon

Kaupungistuminen ja maaseudun väestön väheneminen ovat merkittäviä trendejä, jotka vaikuttavat maatalouden tuotantojärjestelmiin monin tavoin. Ne esimerkiksi vähentävät ruokatuotannossa työskentelevää työvoimaa, muuttavat sukupuolten välistä työnjakoa ja suosivat vähemmän työtä vaativia käytäntöjä (kuten lisäämällä torjunta-aineiden käyttöä). Toisaalta kaupunkiin muuttaneiden rahalahetyksiä voidaan maaseudulla hyödyntää investoimalla tuottavampaan maatalouteen ja monipuolistamalla ruokavaliota. Kaupungeissa asuvien ihmisten ruokaturva riippuu pitkälti kaupasta, taloudesta ja työllisyydestä, koska ruokaa ei enää tuoteta omalla työvoimalla¹¹⁶.

Afrikan muuttuva väestöjakauma (erityisten kasvava nuorten väestö) muistuttaa yhä

vähemmän perinteistä pienviljelijöiden perheitä. Väestöjakauman muutos yhdistettynä kaupungistumiseen ja lisääntyvään eriarvoisuuteen (jotkut heikoimmassa asemassa olevista ovat maattomia työntekijöitä tai ihmisiä, joilla ei ole lainkaan työkykyä) korostaa tarvetta kiinnittää huomiota näihin ihmisiin¹¹⁷.

Ruokajärjestelmät tarjoavat myös työmahdollisuuksia nuorille erityisesti Saharan eteläpuolisessa Afrikassa ja Etelä-Aasiassa, joissa myös ruoan saatavuuteen, saantiin sekä laatuun liittyvät tarpeet ovat suurimmat¹¹⁸. Saharan eteläpuolisessa Afrikassa väestönkasvun myötä myös työvoiman määrä kasvaa. Toisaalta Afrikassa erityisesti maaseudun muuttoliikkeen on todettu muokkaavan taloutta ja sen rakenteita ja vaikuttavan siihen, että maataloussektorin merkitys tulojen ja työpaikkojen tarjoajana laskee verrattuna muihin sektoreihin¹¹⁹. Toisaalta kasvavilla kaupunkialueilla myös ihmisten ruokavalio muuttuu. Sen myötä myös ruokaketjut eli ruoan tuotanto, prosessointi, jakelu ja ruokapalvelut muuttuvat. Uudenlaiset ruokaketjut tarvitsevat myös työvoimaa tarjoten näin työmahdollisuuksia¹²⁰. Paikallisten arvoketjujen kehittäminen nostetaankin tärkeäksi teemaksi Euroopan Unionin ja Afrikan Unionin yhteistyötä pohjustavan Task Force For Rural African raportissa¹²¹.

Nuorten kiinnostus maatalouteen ja sen tarjoamiin työpaikkoihin on myös todettu vähenevän. Viljelijöiden keski-ikä nousee, vaikka viimeisimmät tutkimukset osoittavat, että matalan tulotason maissa tämä kehitys on pysähtynyt. Monet nuoret etsivät vaihtoehtoja fyysiselle maataloustyölle tai muille ruokajärjestelmän matalapalkkaisille töille. Toisaalta he työskentelevät ruokajärjestelmään liittyvissä monenlaisissa tehtävissä, maatiloilla ja maatilojen ulkopuolella, maaseudulla ja kaupungeissa mm. ruoan myynnissä, jalostuksessa ja kuljetuksessa. Silti nuoret ovat edelleen aliedustettuina maatalouden ja ruokajärjestelmiin liittyvässä hallinnoinnissa, mikä rajoittaa heidän mahdollisuuksiaan vaikuttaa politiikkaprosesseihin¹²².

Heikko hallinto haittaa ruokajärjestelmän kehittämistä

Julkinen sektori ohjaa erilaisten keinojen avulla ruokajärjestelmien toimintaa paikallisesti ja kansallisesti. Ohjauksella halutaan vaikuttaa esimerkiksi toimeentuloon, ravitsemukseen, terveyteen, ruoan turvallisuuteen tai ympäristön tilaan. Ohjauskeinoina ovat esimerkiksi politiikat, säädökset, verotus ja erilaiset tuet, maankäytön suunnittelu, tutkimus- ja kehitysrahoitus ja kilpailupolitiikka¹²³. Globaalin kaupan maailmassa sitovat kansainväliset sopimukset, kuten Maailmankauppajärjestö WTO:n sopimukset ja alueelliset vapaakauppasopimukset, vaikuttavat myös yksittäisen maan tai alueen käytössä oleviin ohjauskeinoihin, erityisesti maatalouden suojatulleihin, maataloustukiin sekä investointeihin ja hankintoihin. Ohjauskeinojen käytössä on maakohtaisia eroja, esimerkiksi kaikkein köyhimmillä mailla on ollut häviävän vähän mahdollisuuksia käyttää maataloustukia tai vaikuttaa maatalouskauppaa sääteleviin sopimuksiin verrattuna

Euroopan unioniin, sen jäsenmaihiin tai Yhdysvaltoihin¹²⁴. Lisäksi monet köyhistä maista ovat päinvastoin lisänneet tuotannon kustannuksia erilaisilla maatalouteen kohdistuvilla maksuilla ja veroilla¹²⁵.

Ruokaturvan ja ravitsemuksen varmistaminen sekä ruokajärjestelmien kehittäminen kärsivät usein hajanaisesta hallinnosta. Hallinto on usein sirpaloitunut eri organisaatioihin ja osastoihin, mikä puolestaan johtaa heikkoon koordinaation ja johdonmukaisuuteen ruokaturvaa ja ravitsemusta koskevissa politiikoissa ja toimeenpanossa. Ruokaturvassa fokus on ollut pitkälti keskittynyt määrään laadun sijasta. Laadulla tässä yhteydessä tarkoitetaan sekä terveys- ja ravitsemusnäkökulmien huomioimista kaikissa vaiheissa ruokatutannosta kulutukseen että esimerkiksi ruoantuotannon ja jakeluvierkosten resilienssiä ja ruokajärjestelmien kestävyyttä¹²⁶.

Hallinnon ongelmat kertaantuvat kaikkein köyhimmissä ja hauraimmissa maissa. Maanomistukseen liittyvät politiikat (eli miten varmistetaan asianmukaiset ja turvatut maan omistus- ja käyttöoikeudet) ovat erityisen keskeisiä pienviljelijöiden, alkuperäiskansojen ja kaikkien köyhimpien ruokaturvan kannalta. Erityisesti naisten asema on maanomistuksen ja käyttöoikeuksien kannalta heikko. Myös muiden luonnonresurssien kuten kalojen, riistan, hedelmien saatavuuden turvaaminen järivistä, joista, meristä ja metsistä on tärkeää ruokaturvan näkökulmasta¹²⁷. Pandemian on havaittu uhkaavan pienviljelijöiden ja alkuperäiskansojen maa-oikeuksia, sillä rajoitusten ja sitä kautta vähentyneen läpinäkyvyyden avulla monissa maissa hallitukset ja yritykset ajavat uusia lakeja tai pakkokeinoja saadakseen maa-alueita haltuunsa toteuttaakseen esim. kaivostoimintaa, valtavia infrastruktuurihankkeita tai maatalouteen liittyvää liiketoimintaa. Nämä ”maakaappaukset” uhkaavat ihmisten toimeentuloa sekä ruoan saatavuutta¹²⁸.

Julkinen tuki on vähentynyt, yksityiset investoinnit kasvaneet

Ruokaan ja maatalouteen liittyvät julkiset menot ovat laskeneet melkein kaikilla alueilla 1980-luvulta lähtien. Saharan eteläpuolisessa Afrikassa, jossa ruokaturvattomuus on kaikkein suurinta, julkiset investoinnit maataloussektoriin ovat laskeneet jyrkästi huolimatta sitoumuksista siihen, että maatalousmenojen osuutta lisätään vähintään kymmenen prosenttiin valtion budjetista (Maputon julistus maataloudesta ja ruokaturvasta 2003 sekä Malabon julistus 2014). Vähentynyt julkinen kiinnostus ruokaan ja maatalouteen näkyy myös kehitysavun prioriteeteissa. Avunantajien tuki globaalin etelän maataloussektorille oli 1980-luvun puolivälissä melkein neljännes kaikesta avusta, mutta vuonna 2017 se oli vain viisi prosenttia¹²⁹.

Julkisen tuen laskiessa yksityisen sektorin investoinnit maataloussektorille ovat lisääntyneet. Rahoittajat ja sijoittajat ovat enenevässä määrin investoineet elintarvike- ja maatalousyrityksiin sekä hankkineet maatalousmaata myös globaalissa etelässä. Näiden toimien myönteisistä ja kielteisistä vaikutuksista ruokaturvaan ei ole yhtenäistä

näkemyksiä. Tutkimusten ja selvitysten tulokset kuitenkin enenevässä määrin osoittavat, että nämä sijoitukset lisäävät ruoan hinnan vaihtelua. Ruoan hinnan nousu vähentää ruoan määrää ja laatua erityisesti kaikkein köyhimmissä kotitalouksissa, jotka käyttävät suuren osan tuloistaan ruoanhankintaan¹³⁰.

Viime vuosikymmeninä on tapahtunut myös merkittävää siirtymää maataloustuotannossa ja maankäytössä taloudellisten kannustimien ansiosta. Osa aiemmin ihmisille ruokaa tuottavista alueista on siirtynyt tuottamaan ruokaa eläimille tai ne ovat keskittyneet puun tai biopolttoaineiden tuotantoon. Tällä on ollut merkittäviä vaikutuksia ruokaturvaan, mutta myös metsien häviämiseen ja ympäristöön. Biopolttoaineiden tuotanto on jatkanut kasvuaan, tosin viime vuosina hieman vähemmän hintojen laskun seurauksena. Biopolttoaineiden tuotanto todennäköisesti keskittyy jatkossa enemmän viljelyssä syntyviin jäämiin, puuhun ja muihin jätteisiin aiheuttaen vähemmän kilpailua ruoantuotannon kanssa. Kansalliset politiikat, viljelijöille suunnatut kannustimet ja polttoaineeseen liittyvät säädökset vaikuttavat biopolttoaineiden tuotantoon. Lisääntynyt lihankulutus on kasvattanut viljapohjaisten rehujen käyttöä eläinten ruokinnassa ja vähentänyt näin viljojen suoraa käyttöä ihmisravinnoksi. Vuonna 2010 globaalista viljatuotannosta meni 34 prosenttia eläinten rehuksi, ja tämän osuuden on ennustettu kasvavan 50 prosenttiin vuoteen 2050 mennessä. Myös kalaa käytetään eläinten rehuna¹³¹.

Maatalouteen ja ruokatuotantoon liittyvien kannustimien vaikutuksia ruokavalioon ja ravitsemukseen on vaikea arvioida, mutta yleisesti voidaan todeta, että useammat tuet ja verot keskittyvät laajempiin taloudellisiin ja poliittisiin tavoitteisiin. Ne eivät välttämättä suoraan sisällä ravitsemuksellisia tavoitteita. Mutta veroilla ja tukipolitiikalla voidaan vaikuttaa esimerkiksi kulutukseen. Monet taloudelliset kannustimet suosivat sellaisen ruoan kulutusta, joka on pitkälle prosessoitua, hyvin energiapitoista mutta ravitsemuksellisesti köyhää. Tällainen ruoka on halvempaa kuin vähemmän energiapitoinen ja ravitsemuksellisesti parempi ruoka. Tätä hintapolitiikkaa voitaisiin muuttaa esimerkiksi verotuksen avulla, joka voisi johtaa kulutuskäyttäytymisen muutokseen¹³².

Yritysten investointien osuus on kasvanut esimerkiksi maataloussektorin tutkimus- ja kehitystyössä, joka kohdistuu myös globaalin etelän maataloussektoriin. Tällä on ollut monenlaisia seurauksia, sillä tutkimus- ja kehitystyö on keskittynyt erityisesti kaupallisiin

*Lisääntynyt lihankulutus
on kasvattanut
viljapohjaisten rehujen
käyttöä eläinten
ruokinnassa ja vähentänyt
näin viljojen suoraa
käyttöä ihmisravinnoksi.*

tuotteisiin eikä niinkään esim. viljelykasveihin, jotka olisivat tärkeitä ruokaturvan kannalta. Tutkimus- ja kehitystoiminnan myötä monikansalliset yritykset ovat myös saaneet enemmän vaikutusvaltaa kansallisiin politiikkoihin rajoittaen samalla viljelijöiden käytettävissä olevia mahdollisuuksia¹³³.

Johdonmukaisuus politiikka-alojen välillä on olennaista

Ruokaturvaan ja ravitsemukseen vaikuttavat siis monet tekijät, kuten taloudellinen epätasa-arvoisuus, ilmastonmuutos ja ympäristön heikkeneminen tai kauppapolitiikan säännöt ja mahdollisuudet vaikuttaa niihin. Samanaikaisesti ruoantuotannolla on vaikutuksia mm. ympäristölliseen kestävyYTEEN. Näitä kytköksiä tai ruokajärjestelmien monimutkaisuutta ei huomioida riittävästi sektoreittain siiloutuneessa poliittisessa päätöksenteossa kansallisesti tai kansainvälisesti. Kestävän kehityksen Agenda2030 peräänkuuluttaakin johdonmukaisuutta (SDG-17) ja ymmärrystä tavoitteiden välisistä kytköksistä.

Kehityspoliitikassa ajatus köyhyyden ja eriarvoisuuden vähentämisestä ja kestävän kehityksen edistämisestä juuri politiikka-alojen välistä johdonmukaisuutta lisäämällä ei ole uusi. Kansalaisjärjestöt ovat jo vuosikymmeniä vaikuttaneet siihen, että kehitysyhteistyön laadun ja tuloksellisuuden lisäksi kaikkien avunantajamaiden tulisi kiinnittää huomiota ja tukea köyhimpien maiden kehityspyrkimyksiä kaikilla politiikka-aloilla, ei pelkästään kehitysyhteistyöllä. Tämä johdonmukaisuus-ajattelu alkoi saada vastakaukua EU:n jäsenmaissa 1990-luvulla ja se on kirjattu Euroopan unionin perussopimuksiin vuodesta 1992 lähtien. Euroopan unionin jäsenmaana Suomella on siis velvoite tarkastella kehitysmaihin vaikuttavia toimia sekä kehitysyhteistyön sisällä, mutta myös laajemmin koko valtionhallinnossa. Tämä suomeksi kömpelästi kääntynyt ”kehitystä tukevan johdonmukaisuuden” periaate (*Policy coherence for development*) vakiintui suomalaisen keskusteluun ja politiikkalinjauksiin 2000-luvun alkupuolella. Sen ydinajatus on varmistaa, että muut politiikka-alat toimivat kehitystavoitteiden kanssa samaan suuntaan, eivätkä ainakaan niiden vastaisesti. Siihen sitoutumista on seurattu sekä EU:n että OECD:n voimin. Päämääränä tulisi olla, että päätökset ja toimet tukevat globaalien kehitystavoitteiden – köyhyyden poistamisen ja kestävän kehityksen – edistämistä¹³⁴. Vuodesta 2015 lähtien Agenda2030 ja sen tavoitteet ovat muodostaneet yhteisen ohjenuoran kestävän kehityksen johdonmukaiselle edistämislle. OECD on laatinut tähän uudet suositukset, joita myös Suomen tulisi noudattaa.

Vaikka politiikkajohdonmukaisuuden tarve on tunnistettu, on sen kääntäminen käytäntöön valtava haaste. Haasteet liittyvät niin yhteisten kriteerien puuttumiseen kuin intressiristiriitisiin. Tutkijat ovat esimerkiksi todenneet, että yhteiset, maailmanlaajuisesti sovitut tieteelliset tavoitteet terveelliselle ruokavaliolle ja kestäväälle ruoantuotannolle puuttuvat. Muun muassa tämä puute on estänyt laaja-alaiset ja koordinoit

pyrkimykset muuttaa maailmanlaajuisia ruokajärjestelmää¹³⁵.

OECD on puolestaan seurannut jo vuosikymmeniä teollistuneiden maiden maatalous- ja kalastuspolitiikkojen negatiivisia vaikutuksia kehittyvien maiden talouksiin¹³⁶. Erityisesti EU:n yhteiset kalastus- ja maatalouspolitiikat on nostettu esimerkeiksi aloista, joiden sivuvaikutuksena on syntynyt merkittävää haittaa kehittyville maille, erityisesti Afrikassa. OECD:n selvityksissä etenkin aiemmin käytössä olleet EU:n tuotantotuet ovat mahdollistaneet esimerkiksi paikallisen tuotannon kanssa kilpailevien maataloustuotteiden myynnin kehittyville markkinoille alle tuotantokustannusten. Kalastuksen tukipolitiikka on useimmiten johtanut alan ylikapasiteettiin, ylikalastukseen sekä laittomaan, raportoimattomaan ja säätelemättömään kalastukseen. Samalla on myös suosittu suurimpia toimijoita¹³⁷.

EU:n uudet strategiat korostavat kestävästä ruoantuotantoa

Euroopan unionin vuonna 2020 hyväksytty Pellolta pöytään -strategia korostaa oikeudenmukaista, terveyttä edistävää ja ympäristöä säästävää ruokajärjestelmää. Pellolta pöytään -strategia sekä Biodiversiteettistrategia ovat osa EU:n vihreän kehityksen ohjelmaa. Tavoitteina on varmistaa terveellinen, kohtuuhintainen ja kestävästi tuotettu ravinto, varmistaa kohtuulliset tulot kautta koko elintarvikeketjun ja lisätä luonnonmukaista maataloutta. Samalla voidaan torjua ilmastonmuutosta ja suojella ympäristöä ja biologista monimuotoisuutta. Strategia sisältää myös maailmanlaajuisen kestäviin

*Tavoitteina on
varmistaa terveellinen,
kohtuuhintainen ja
kestävästi tuotettu
ravinto, varmistaa
kohtuulliset tulot kautta
koko elintarvikeketjun ja
lisätä luonnonmukaista
maataloutta.*

ruokajärjestelmiin siirtymisen edistämisen EU:n kaikkien kaupakumppanien kanssa kahden- ja monenvälisillä sekä alueellisilla foorumeilla. Tähän sisältyvät yhteistyö Afrikan kanssa sekä suhteet naapurimaihin ja muihin kumppaneihin, ja siinä otetaan huomioon erilaiset haasteet eri puolilla maailmaa. Strategiassa on listattu erilaisia kansainvälisen yhteistyön alueita, kuten esimerkiksi ilmastonmuutokseen sopeutuminen ja muutoksen hillitseminen, luonnon monimuotoisuuden suojeleminen sekä monimuotoisuuden kestävä käyttö. Yhteistyöteemoihin kuuluvat myös osallistavat ja oikeudenmukaiset

arvoketjut, ravitsemus ja terveelliset ruokavaliot, elintarvikekriisien ehkäisy ja niihin reagoiminen, häiriönsietokykyyn ja riskeihin varustautuminen sekä paljon muuta¹³⁸.

EU:n yhteisellä maatalouspolitiikalla (CAP) on monia tavoitteita, mutta sillä on myös merkittävä rooli näiden strategioiden sekä vihreän kehityksen ohjelman toteutuksessa. Viimeksi kuluneiden 25 vuoden aikana CAP on käynyt läpi monia uudistuksia, jotka ovat kasvattaneet sen markkinasuuntautuneisuutta ja poistaneet markkinoita häiritseviä toimia. Muutospaineita sille ovat asettaneet muun muassa Maailmankauppajärjestö WTO:n säännöt ja viime vuosina erityisesti ilmasto- ja ympäristötekijät sekä kestävän kehityksen tavoitteet. Euroopan komission tekemän vaikutusten arvioinnin mukaan yhteinen maatalouspolitiikka sekä maataloustuotteiden kauppapolitiikka ovat yhä paremmin linjassa kehityspolitiikan kanssa. Esimerkiksi vientituet ovat kokonaan poistuneet, ja suurin osa maataloustuista on irrotettu tuotannosta. Vähiten kehittyneet maat ovat voineet tuoda lähes kaikki tuotteensa tullivapaasti ja ilman kiintiöitä EU:n alueelle jo parin kymmenen vuoden ajan. Myös siirtymäajat sokerin ja riisin osalta päättyivät vuonna 2009. EU onkin maailmanlaajuisesti suurin maataloustuotteiden tuoja vähiten kehittyvistä maista (LDC-maat). Lisäksi komissio painottaa Afrikan, Karibian ja Tyynenmeren AKT-maiden kanssa solmittujen talouskumppanuussopimusten merkitystä (Economic Partnership Agreements, EPA). EU on myös tarjonnut kehittyville maille yleisen tullietuusjärjestelmän niin kutsutun GSP-edun. Toisaalta hyötyäkseen EU-markkinoille pääsystä tuotteiden on läpäistävä tiukat laatu- ja alkuperävaatimukset¹³⁹.

Valmisteilla oleva uusi maatalouspolitiikka (tulossa voimaan 2023 siirtymäkauden jälkeen) on laaja kokonaisuus sisältäen monia eri tavoitteita, taloudellisia, ympäristöllisiä sekä sosiaalisia, joiden tulisi sopia yhteen. CAP-ehdotusta on neuvottelujen aikana kritisoitu mm. siitä, että sen ilmasto- ja ympäristötoimet eivät ole riittäviä vihreän ohjelman ja pellolta pöytään -strategian tavoitteiden saavuttamiseksi. Toisaalta CAP-ehdotusta on moitittu liiallisesta keskittymisestä ympäristölliseen kestävyYTEEN. Samalla on unohdettu sosiaalinen ja taloudellinen kestävyys. Keskustelu uuden maatalouspolitiikan ilmasto- ja ympäristötoimista on siis ollut jakautunutta¹⁴⁰. Neuvottelut ovat kuitenkin kesken, ja näin ollen tulevan maatalouspolitiikan lopullinen sisältö ei vielä ole tiedossa, ja jäsenmaissa toteutettavat toimenpiteet täsmentyvät uusien CAPin strategiasuunnitelmien hyväksymisen yhteydessä.

4. Miten ruokaturva näkyy Suomen kehityspolitiikassa ja -yhteistyössä?

Ruoka- ja ravitsemusturva ovat kehityspolitiikan tavoitteita...

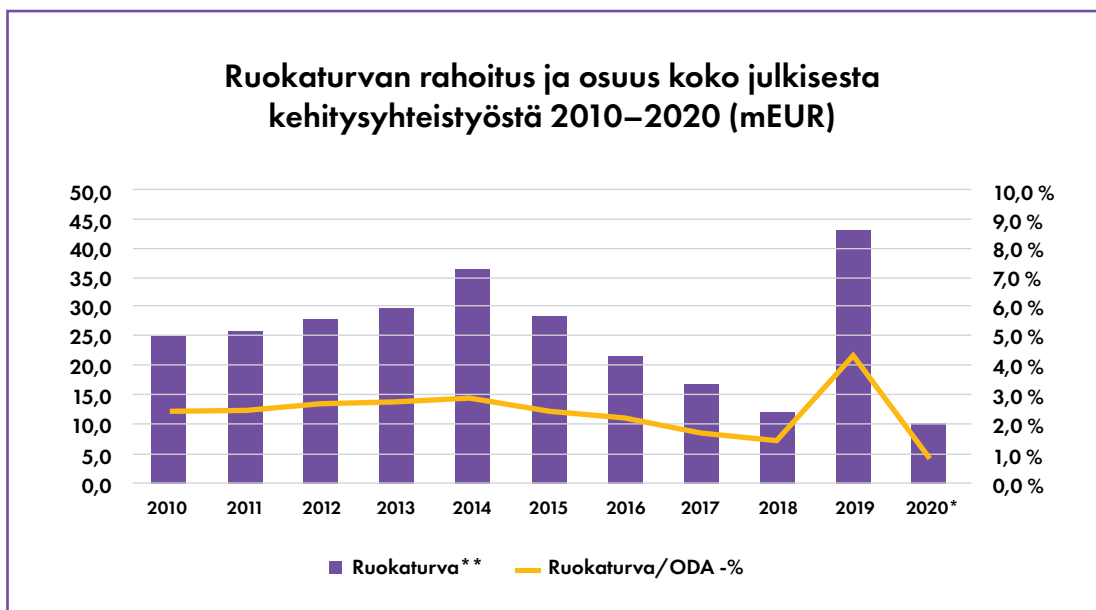
Ruoka- ja ravitsemusturva on uudessa kehityspoliittisessa selonteossa (27.5.2021) pää-tavoitealueen "Ilmastonmuutos, luonnon monimuotoisuus sekä luonnonvarojen kestävä hallinta ja käyttö" alla. Suomen tavoitteena on "vahvistaa kehittyvien maiden ihmisten mahdollisuuksia tuottaa ja hankkia turvallista, terveellistä ja ravitsevaa ruokaa". Tavoitteena on myös tukea "ruoantuottajien mahdollisuutta kytkeytyä elintarvikkeiden arvoketjuihin ja markkinoihin". Näin vahvistetaan kehittyvien maiden ruokajärjestelmiä, parannetaan ruoka- ja ravitsemusturvaa sekä lisätään toimeentulomahdollisuuksia. Osana tätä kokonaisuutta on myös maanhallinnan kysymysten ratkaisu. Selonteossa todetaan myös, että "Suomi pyrkii siihen, että kehittyvien maiden ruokajärjestelmät olisivat ilmasto- ja ympäristöystävällisiä sekä taloudellisesti ja sosiaalisesti kestäviä. Työssä huomioidaan myös ruoka-vesi-metsä-energia -keskinäisiippuvuudet."¹⁴¹

Aiemmin julkaistussa Suomen kehityspolitiikan tulokartat ja indikaattorit 2020 -julkaisussa on neljännen painopisteen alla tulostavoite (outcome-taso), jossa tavoitellaan kaikille ihmisille parempia mahdollisuuksia tuottaa ja hankkia riittävästi turvallista ja ravinteikasta ruokaa¹⁴². Suomi tukee globaalissa etelässä erityisesti pienviljelijöiden järjestäytymistä ja kestävää maataloustuotantoa sekä maanhallinnan ja ruoan arvoketjujen kehittämistä, joiden avulla luodaan myös työpaikkoja maaseudulle. Maaseudun naisten mahdollisuuksien parantaminen maatalouden koulutuksen, tuotantopanosten ja tiedon hankinnassa on avainasemassa tavoitteiden saavuttamiseksi¹⁴³. Lisäksi ruokaturvassa Suomen politiikkavaikuttamisen tavoitteena on parantaa EU:n maatalous- ja kehityspoliittikkojen välistä johdonmukaisuutta¹⁴⁴.

Suomen uudessa Afrikka-strategiassa todetaan, että Suomi jatkaa yhteistyötä ruokaturvan ja maa- ja metsätalouden edistämiseksi Afrikassa kansallisesti sekä kansainvälisten järjestöjen ja aloitteiden kautta korostaen yhteisen terveyden (One Health) eli ihmisten, eläinten ja ympäristön terveyden yhdistävää ajattelua. Strategian mukaan suomalaisyritykset voivat osaltaan myötävaikuttaa siihen, että Afrikan taloudet voivat siirtyä puhtaampiin ja kestävämpiin ratkaisuihin sekä vastata ilmastonmuutoksen ja luonnonkirjon vähenemisen tuomiin haasteisiin. Niitä ovat muun muassa puhtaan veden riittävyys, luonnonvarojen hallinnointi, ruokaturva ja kestävä metsätalous. Maatalouden ja ruokaturvan kehittäminen eivät suoraan ole esillä Afrikka-strategiassa, vaikka strategiassa korostetaan suomalaisen osaamisen ja Afrikan maiden vihreän talouskasvun ja työpaikkoja luovan, kestävänn rakennemuutoksen edistämisen yhdistämistä¹⁴⁵.

...mutta ruokaturvan rahoitus kehitysyhteistyössä on vähentynyt selvästi

Rahoitus ruokaturva-, maatalous- ja maaseutukehityssektoreille on selvästi vähentynyt viime vuosien aikana (Kuva 3). Vuonna 2014 rahoitus näille sektoreille oli 36,1 miljoonaa euroa ja osuus kaikesta Suomen kehitysyhteistyöstä oli 2,9 prosenttia. Vuonna 2018 rahoitus oli laskenut 11,7 miljoonaa euroon (1,4 prosenttia ODA-rahoituksesta) ja vuonna 2020 osuus oli 9,9 miljoonaa euroa (ennakkotieto). Vuosi 2019 muodostaa poikkeuksen laskevalle rahoitustrendille, koska silloin maksettiin Kansainväliselle maatalousrahasto IFADille myönnetty laina (33 miljoonaa euroa)¹⁴⁶.

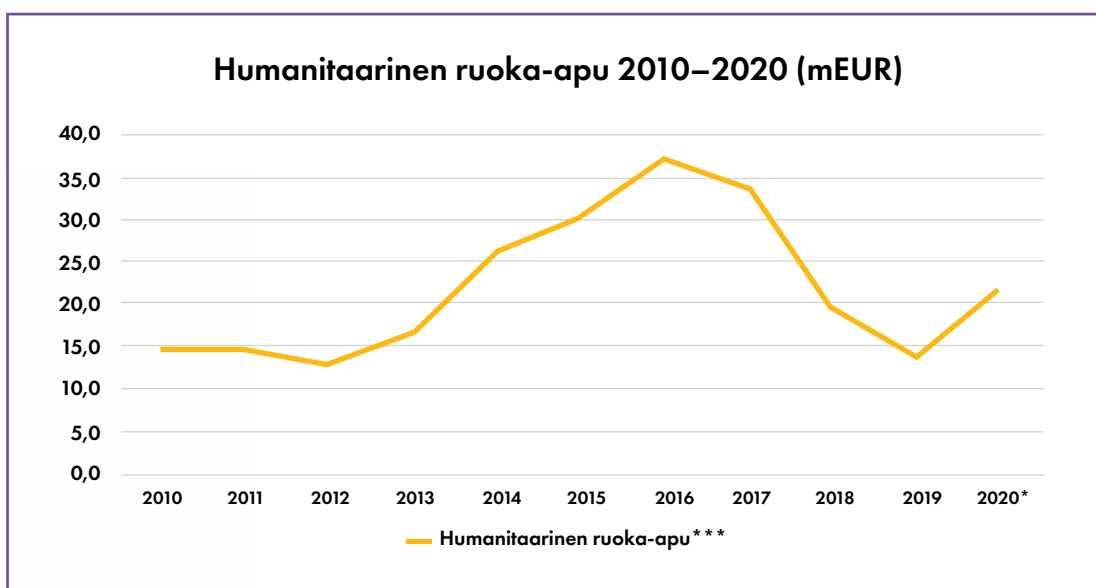
KUVA 3. Ruokaturvan rahoitus ja osuus koko julkisesta kehitysyhteistyöstä 2010–2020. Vuoden 2020 luku on ennakkotieto.

Rahoitus ruokaturva-, maatalous- ja maaseutukehityssektoreille on vähentynyt erityisesti Suomen kahdenvälisessä kehitysyhteistyössä. Samalla kahdenvälisen yhteistyön osuus on merkittävästi pienentynyt viime vuosina. Ruokaturva ja maatalous ovat kuitenkin osa monenvälisten järjestöjen työtä, jota Suomi tukee yleisrahoituksella. Ruokaturvaa parantaa välillisesti myös kehitysyhteistyö muilla sektoreilla, kuten metsä-, vesi- ja energiasektoreilla. Tavoitetta tukee myös toiminta ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi ja siihen sopeutumiseksi¹⁴⁷.

Suomi tuki maatalous- ja ruokaturvasektorille kanavoituu eri rahoitusinstrumenttien kautta. Tukea on annettu ja annetaan suoraan kahdenvälisen ja monenvälisen sekä kansalaisjärjestöjen toteuttamien hankkeiden ja ohjelmien kautta (esim. Etiopiaan, Vietnamiin, Kirgisiaan, Tansaniaan ja Mosambikiin) tai välillisesti esimerkiksi monenvälisen järjestöjen (kuten FAO, IFAD, WFP, Maailmanpankki, Afrikan kehityspankki, GEF, GCF ja NDF) perusrahoituksen avulla¹⁴⁸. On kuitenkin huomattava, että esimerkiksi Suomen tuki Maailman elintarvike- ja maatalousjärjestölle FAOLle kattaa tällä hetkellä vain jäsenmaksun, eikä siihen sisälly hankerahoitusta.

Finnpartnershipin liikeyhteistyömallilla on tuettu maatalous-, ruoka- ja kalastus-sektoria vuosina 2018–2020 yhteensä 0,91 miljoonalla eurolla. Lisäksi Finnfundin finanssisijoitusten avulla on tarjottu maataloussektorille lainarahoitusta useissa eri maissa¹⁴⁹. Kestävä maatalous on yksi Finnfundin päätoimialoista. Finnfund investoi koko maatalouden arvoketjuun pyrkimyksenään kohentaa perustuotannon tuottavuutta etenkin Saharan eteläpuolisessa Afrikassa. Finnfund on investoinut maatalousyrityksiin ja maatalousrahastoihin yhteensä noin 61 miljoonaa euroa¹⁵⁰.

Suomi osoittaa vuosittain merkittävästi humanitaarista avustusta ruoka-apuun. Vuonna 2020 apu oli 21,5 miljoonaa euroa (18,7 prosenttia koko humanitaarisesta avustuksesta) ja se kanavoitui mm. Maailman ruokaohjelman (WFP) ja suomalaisten kansalaisjärjestöjen kautta. Humanitaarisen ruoka-avun vuosittainen vaihtelu näkyy kuvassa 4¹⁵¹.

KUVA 4. Humanitaarinen ruoka-apu 2010 – 2020. Vuoden 2020 luku on ennakkotieto.

Politiikka-alojen johdonmukaisuus vahvistaisi köyhimpien maiden ruokaturvaa

Suomen uusi kehityspoliittinen selonteko (27.5.2021) linjaa laajasti, että ”Kehityspoliitikalla tarkoitetaan Suomen johdonmukaista toimintaa kaikilla niillä kansainvälisen yhteistyön ja kansallisen politiikan lohkoilla, joilla vaikutetaan kehittyvien maiden asemaan.”¹⁵² Linjaus on tervetullut, mutta tarvitsee vahvaa sitoutumista, tekijöitä ja tietopohjaa toteutuakseen läpi valtionhallinnon.

Ulkoministeriön vetämä laaja-alainen työryhmä selvitti jo vuonna 2013, miten politiikkajohdonmukaisuuden ja hallinnon rajat ylittävän yhteistyön avulla voidaan vahvistaa kehitysmaiden ruokaturvaa¹⁵³. Tämä ruokaturvapilotti toteutettiin osana kehityspoliittisen silloisen toimenpideohjelman toimeenpanoa. Ohjelmassa sitouduttiin arvioimaan ja edistämään ruokaturvaan vaikuttavien maatalous-, kalastus- ja ympäristö- sekä kauppa- ja kehityspoliittikkojen johdonmukaisuutta. Ruokaturvapilotin pohjana käytettiin OECD:n kehittämää johdonmukaisuustyökalua. Työryhmän työ tuotti analyysin ja toimenpidesuosituksia poliittisille päättäjille ja kehittämis ehdotuksia OECD:lle. Keskeinen viesti oli, että kehitysmaiden ihmisillä on paremmat mahdollisuudet saada riittävästi ruokaa, kun OECD:n jäsenmaat, kuten Suomen eri hallinnonalat ja sidosryhmät, tekevät yhteistyötä ja vaikuttavat politiikkalinjauksiin toisiaan kuunnellen.

Pilottia pidettiin onnistuneena esimerkkinä eri sidosryhmien osallistumisesta ja yhteisen käsityksen muodostamisesta, mitä johdonmukaisuudella ruokaturvan kohdalla tarkoitetaan. Toteuttamista oli määrä seurata kahdesti vuodessa ministeriöistä, tutkimuslaitoksista ja järjestöistä koostuvan ruokaturvaryhmän avulla useamman vuoden ajan. Lisäksi ryhmä painotti, että ruokaturvan edistämiseen on syytä panostaa nykyistä vahvemmin myös kehitysyhteistyössä ja -politiikassa. Ruokaturvapilotista saadut kokemukset ja toimintatavat suositeltiin otettavaksi käyttöön myös muissa kehityspoliittisessa ohjelmassa mainituissa johdonmukaisuusteemoissa. Suositukset toteutuivat kuitenkin vain osittain. Lupaavan alun jälkeen toimintatavan juurruttaminen valtionhallintoon jäi kesken. Samalla kehitysyhteistyön äkilliset leikkaukset osuivat myös ruokaturvatyöhön. Lisäksi ulkoministeriö lakkautti johdonmukaisuutta edistävän virkamiehen tehtävät. Ryhmän poikkisektoraalinen ja eri toimijoita yhteentuova työskentelymalli toimi kuitenkin tärkeänä esikuvana Suomen nykyiselle Agenda2030-työlle. Pilotin tapaus osoittaa kuitenkin sen, miten haasteellista on koordinoida eri politiikka-alojen sisältöjä ja päätöksenteko, erityisesti jos niihin liittyy ristiriitaisia intressejä ja päätöksenteon taustaksi ei ole riittävästi tietoa.

5. Ruokaturvan ja -järjestelmien tulevaisuus: miten Suomi voi edistää kestävämpää tulevaisuutta?

Ruokajärjestelmätason ratkaisuja ja suosituksia keskeisiin haasteisiin

Tällä hetkellä ruokajärjestelmä ei takaa kaikille ruokaturvaa, ja ympäristöllinen kestävyys ylittyy monin tavoin. Kestämätön ruokajärjestelmä heikentää luonnon monimuotoisuutta ja kiihdyttää ilmastonmuutosta. Toisaalta ilmastonmuutos vaikuttaa suoraan monen ruokaturvaan esimerkiksi sään ääri-ilmiöiden voimistumisen ja yleistymisen kautta. Pitkäaikaiset konfliktit ovat heikentäneet monen ruokaturvaa ja ravitsemustilaa. Väestönkasvu, kaupungistuminen ja muuttoliike maaseudulta tuovat omat haasteensa ruokajärjestelmille ja ruokaturvalle. Monien ihmisten työ ja toimeentulo ovat kiinni ruokaketjun eri vaiheissa, mutta heidän ruokaturvansa sekä toimeentulonsa ovat varsin haavoittuvia. Haavoittuvuus on lisääntynyt koronapandemian myötä.

Paikalliset ruokajärjestelmät ovat myös entistä enemmän kytkeytyneitä maailmanlaajuiseen ruokajärjestelmään kasvaneen kaupan ja globaalin työnjaon myötä. Paikallisten ruokajärjestelmien maailmanlaajuinen linkittyminen on kuitenkin hyvin eriarvoista, eivätkä kansainvälisen kaupan ja työnjaon hyödyt jakaudu tasaisesti. Järjestelmätason ohjausmekanismeja ei toistaiseksi vielä ole. Kestämättömyys heijastuu myös alueellisiin ja paikallisiin järjestelmiin. Muutoksia ruokajärjestelmissä pitääkin tehdä monella tasolla, sillä systeemitason muutos edellyttää muutoksia niin paikallisella kuin maailmanlaajuisellakin tasolla.

*Kestämätön
ruokajärjestelmä
heikentää luonnon
monimuotoisuutta
ja kiihdyttää
ilmastonmuutosta.*

Ruokajärjestelmien hallinta- ja ohjaus kansainvälisellä sopimustasolla

- Suomen tulee vaikuttaa aktiivisesti YK:n ruokajärjestelmähuippukokouksessa, jotta sen lopputulos kirittää kestävää muutosta ja kuroo umpeen paikallisten, alueellisten ja maailmanlaajusten ruokajärjestelmien välistä epätasa-arvoisuutta. Suomen tulee myös sitoutua toteuttamaan huippukokouksen toiminta-agendaa kansallisesti ja kansainvälisesti.
- Suomi tulee ottaa aktiivinen rooli kansainvälisissä järjestöissä ja neuvotteluprosesseissa, jotta maatalouden rooli ilmastomuutokseen sopeutumisessa ja sen hillitsemisessä vahvistuu sekä luonnon monimuotoisuuden merkitys ruokaturvalle tiedotetaan ja huomioidaan entistä vahvemmin monenkeskisesti. Suomi voi ja sen tulee profiloitua myös ”ruokaturvadiplomaattina” ja korostaa ruokaturvaan liittyvien teemojen kytköksiä sekä uusia lähestymistapoja ruokaturvan vahvistamiseksi.
- Suomen tulee olla mukana sekä tehdä ja tukea kunnianhimoista aloitteita, joilla edistetään ns. ilmastokestävän kehityksen linjaa, huomioidaan ruoantuotannon ja -kulutuksen vaikutukset sekä kestävämpiä järjestelmiä ylläpitävät rakenteet Suomessa ja maailmanlaajuisesti.
- Suomen työ yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämiseksi tulee laajentaa myös ruokajärjestelmien eri toimijoiden tasa-arvoisuuden edistämiseen. Erityisen tärkeää on, että Suomi vahvistaa sukupuolten tasa-arvoa ja haavoittuvimpien ihmisten oikeutta ruokaan. Naisten pääsyä erilaisiin resursseihin kuten maahan, lainoihin, koulutukseen, neuvontaan ja uusiin teknologioihin sekä päätöksentekoon tulee vahvistaa. Ruokajärjestelmien muutoksissa tulee myös varmistaa, ettei naisten työtaakka kasva tai heidän osallistumisensa päätöksentekoon heikkene.
- Ruokaturvan huomioiminen konfliktien syynä ja seurauksena sekä ruokaturvan järjestelmällinen parantaminen tulevat olla osa Suomen ”ruokaturvadiplomatiaa” ja elimellinen osa Suomen konfliktien ehkäisyä ja rauhanvälitystä. Turvattu pääsy ruokaan on yhteiskuntarauhan edellytys, ja kriisitilanteissa politisoimaton ruoan jakelu on välttämättömyys.
- Suomen EU-politiikassa ja sen koordinaatiossa tulee huomioida entistä vahvemmin, että monilla EU:n politiikka-aloilla, kuten yhteisillä maatalous- ja kalastuspolitiikoilla ja kauppapolitiikalla, on merkittävä vaikutus Euroopan ohella myös lähialueiden (mukaan lukien Afrikka) ja koko maailman ruokajärjestelmiin ja ruokaturvaan, metsäkattoon sekä ympäristön ja luonnon monimuotoisuuden tilaan.
- Suomen tulee vahvistaa vaikuttamistyötään ruokaturvan puolesta EU:ssa. EU:n *Team-Europe* -aloitteella on tärkeä rooli alueellisten järjestelmien kestävyiden ja ruokaturvan vahvistamisessa myös maatalouden elinkeinojen, terveydenhuollon ja sosiaaliturvan kehittämisen kautta. Suomen kehitysrahoituksesta yli viidesosa kanavoituu EU:n kautta. Tätä mahdollisuutta tulee hyödyntää entistä vahvemmin.

Suomen hallitukset yli vaalikausien

- Ruokaturva ja ruokajärjestelmien muutos tarvitsevat valtioneuvostotason mekanismin, jolla arvioidaan globaaliin ruokaturvaan vaikuttavia päätöksiä kestävää kehitystä tukevan politiikkajohdonmukaisuuden näkökulmasta. Erityistä huomiota on kiinnitettävä kaikkein köyhimpiin maihin ja haavoittuvimpiin ryhmiin vaikuttaviin asioihin. Kestävän kehityksen toimikunta ja sen työvaliokunta voisivat tarjota foorumin hallintorajat ylittävälle tarkastelulle osana Suomen kestävä kehityksen toimeenpanoa.
- Suomi sitoutuu kehittämään oman ruoantuotantonsa ja -kulutuksensa planetaariset rajat huomioivaksi osana maailmanlaajuisten ruokajärjestelmien muutosta ja tasa-arvoista kehittämistä. Tämä on tärkeää, jotta Suomi voi edistää johdonmukaisesti Agenda2030:n tavoitteita.
- On tärkeää, että Suomi korostaa keskinäisriippuvuutta ruokakysymyksen, vesivarojen kestävä hallinnan, kestävä metsätalouden ja energiatalouden välillä. Kokonaisvaltaisella toiminnalla luodaan synergioita ja johdonmukaisuutta. Kestävän metsätalouden merkitykseen mm. vesitaloudelle ja pohjavesien suojelulle, eroosion torjunnalle, luonnon monimuotoisuuden ylläpitämiselle sekä maaseutuyhteisöjen taloudellisten ja sosiaalisten rakenteiden vakauttamiselle tulee kiinnittää huomiota. Metsätaloudella on erottamaton yhteys ruokajärjestelmien toimintaan ja resilienssiin.
- Suomen tulee edistää Yhteinen terveys -lähestymistapaa toiminnassaan sekä kumppanuksiensa kautta. Lähestymistapaa edistämällä Suomi tukee elintarvike- ja maatalous-, ympäristö- ja ihmisten terveyden sektoreiden yhteistyötä laajasti terveysuhkien ehkäisemiseksi ja kestävä ruokajärjestelmän vahvistamiseksi.
- Ruokaturvaan ja ruokajärjestelmiin liittyvät kumppanuudet tulee hyödyntää Suomen Afrikka-strategian toimeenpanossa. Erityisesti sen *kauppa, investoinnit sekä työpaikkoja luova vihreä kasvu* -painopisteessä maatalouden kehittäminen, yritys-toiminta- ja innovaatiot ovat aloja, jotka ovat erityisen tärkeitä kasvavan nuorison työllisyyden kannalta.

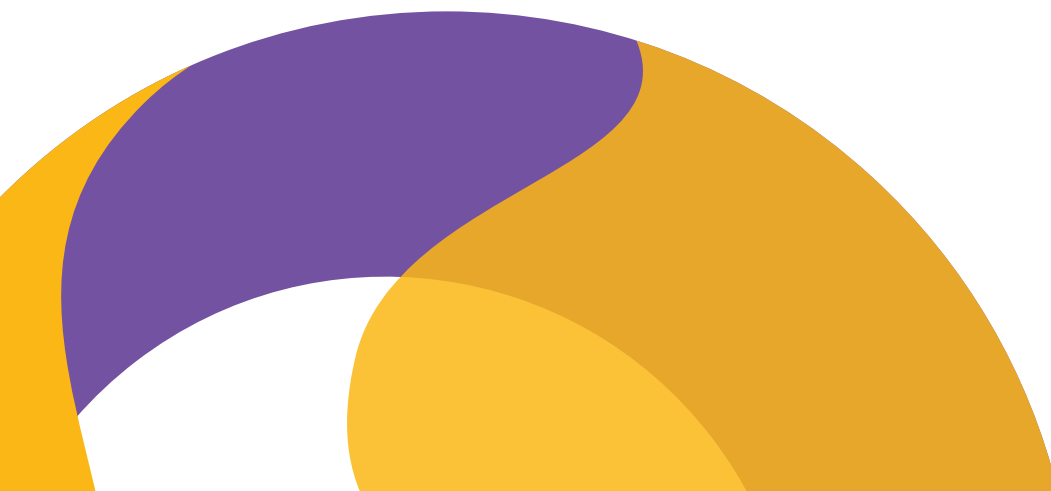
*On tärkeää, että
Suomi korostaa
keskinäisriippuvuutta
ruokakysymyksen,
vesivarojen kestävä
hallinnan, kestävä
metsätalouden ja
energiatalouden välillä.*

Suomen kehityspolitiikka, kehitysyhteistyö ja kehitysrahoitus

- Suomen tulee kehityspolitiikassaan ja kehitysyhteistyössään
 - kasvattaa konkreettisen, eri kanavien kautta toteutettavan ruokaturva- ja ravitsemustyön painoarvoa.
 - edistää ruokajärjestelmien muutoksessa oikeudenmukaista siirtymää sekä ihmisarvoisten ja ympäristöllisesti kestävien työpaikkojen syntymistä.
 - parantaa pienviljelijöiden ruokaturvaa ja toimeentuloa ja heidän elinkeinomahdollisuuksiaan ympäristöllisesti kestävien ratkaisujen avulla tukemalla paikallisiin olosuhteisiin sopivaa maataloustutkimusta ja -neuvontaa. Heidän oikeuksiaan voidaan edistää myös kehittämällä maanhallintaan liittyviä oikeuksia sekä markkinoille pääsyä helpottavia arvoketjuja. Lisäksi on tärkeää tukea viljelijöiden riskien hallintaa, esimerkiksi rahoituksen ja varoitusrakenteiden avulla.
 - korostaa ruoan ravitsemuksen, laadun ja turvallisuuden merkitystä määrän rinnalla. Laadulla tässä yhteydessä tarkoitetaan sekä terveys- ja ravitsemusnäkökulmien huomioimista kaikissa vaiheissa ruokatuotannosta kulutukseen että esimerkiksi ruoantuotannon ja jakeluverkoston resilienssiä ja ruokajärjestelmien kestävyyttä.
 - tukea ruokavaliomuutoksiin liittyviä toimia, joilla turvataan ravitsemuksellisesti terveellinen ja turvallinen ruoka huomioiden samalla paikalliset ja alueelliset olosuhteet mukaan lukien ympäristöllinen kestävyys. Ruoka- ja ravitsemusturvaohjelmiin tulee kytkeä laadukkaat seksuaali- ja lisääntymisterveyspalvelut, jotka edistävät tehokkaasti ruokaturvan saavuttamista ja kestävää kehitystä. Samalla on oleellista vahvistaa koulujen kokonaisvaltaista seksuaalikasvatusta, joka sisältää myös tietoa oikeanlaisesta ravitsemuksesta.
 - edistää kouluruokailun saatavuutta ja laatua, mikä parantaa oppimistuloksia ja oppilaiden ravitsemusta ja terveyttä. Kouluruokailu myös edistää erityisesti tyttöjen koulukäyntiä ja helpottaa naisten työssäkäyntiä. Sitä kautta vaikutetaan myös heidän ruokaturvaansa.
- Kestävien ruokajärjestelmien ja ruokaturvan edistämisen tulee näkyä kehityspoliittisten linjausten lisäksi rahoituksena. Suomen tulee viipymättä luoda uskottava ja konkreettinen suunnitelma kehitysyhteistyövarojen nostamiseksi YK:n suosittlemalle tasolle ja tämän myötä ruokaturva-, maatalous- ja maaseutukehityssektoreille osoitetun rahoituksen lisäämiseksi.
- Kohdennetun rahoituksen tulee sisältää olemassa olevia mekanismeja, kuten investoinnit, lainat, lahjarahoitus ja humanitaarinen apu sekä uuden tyyppisiä rahoitusmalleja sekä kärkihankkeita, jotka mahdollistavat sekä arvoketjujen tukemisen että ennakoivan rahoituksen jo ennen kuin riskistä tulee katastrofi. Suomen kannattaa yhdistää kehitysyhteistyössä saumattomasti institutionaalisen kapasiteetin

vahvistamista ja ruohonjuuritason toimenpiteitä esimerkiksi kasvattamalla niin instituutioiden välisen kehitysyhteistyön instrumentin (IKI) kuin esimerkiksi järjestöjen rahoitusta. Yhteistyötä tulee kehittää myös Finnfundin, Finnpartnershipin ja muiden kehitystoimijoiden välillä.

- Suomen tulee ohjata ilmasto- ja biodiversiteettirahoitusta maatalous- ja muun alku- tuotannon ilmastomuutokseen sopeutumiseen ja biodiversiteetin säilyttämiseen. Samalla on varmistettava, että tuotanto tukee ilmasto- ja biodiversiteettitavoitteita. Lisäksi Suomen tulee varmistaa, että maataloussektorin tuessa huomioidaan maataloustuotannon aluesuunnittelu. Sen tulee huomioida ympäristön ja monimuotoisuuden suojeluun ja ylläpitoon tarvittavat alueet sekä se, ettei tuotantoa varten raivata metsiä.
- Suomen tulee kehittää innovatiivisia rahoitusmekanismeja ja malleja, jotta tuottajat saavat tarvittavaa tietotaitoa, investointeja ja riskienhallintamekanismeja ilmastomuutoksen hillitsemiseen ja sopeutumiseen. Investointien kestävyyttä sekä ympäristö- ja ilmastovaikutusten arviointia tulee tehdä maisematasolla.
- Suomen tulee panostaa tutkimus- ja kehityshankkeisiin, jotka tukevat ruokaturvan kehittämistä sekä tiedonsiirtoa esimerkiksi EU:n ja Afrikan välillä. Lisäksi ruoka- ja ravitsemusturvaohjelmien toteutuksessa Suomen tulee tukea innovaatioiden kehittämistä sekä uusien ja kehittyneiden teknologioiden hyödyntämistä.
- Ruokaturvan on oltava myös kehitysyhteistyön, humanitaarisen työn ja rauhantyyden välisen yhteistyön vahvistamisen eli ns. kolmoisneksuksen keskiössä. Ruoka-avun tarpeessa olevien määrä on kasvussa, mikä johtuu konfliktien ja kriisien päällekkäisyyksistä sekä lyhyellä aikavälillä koronapandemian taloudellisista seurauksista. Lisäksi ilmastomuutoksen eteneminen ja ympäristön tuhoutuminen tuovat jatkossa laajoja ja monimutkaisia kriisejä, joilla on suoria tai välillisiä vaikutuksia ruokaturvaan. "Ruokaturvadiplomatian" toimeenpano vaatii ruokaturvan merkityksen huomioimisen muun muassa konfliktien ennaltaehkäisyssä ja ratkaisemisessa, paikallistoimijoiden roolin korostamisessa, ihmisoikeusperustaisen lähestymistavan vahvistamisessa sekä riittävän ja joustavan rahoituksen turvaamisessa. Suomen tulee jatkossakin turvata riittävä ja nopeasti hyödynnettävä humanitaarinen rahoitus ruokakriiseihin vastaamiseen. Samalla on vahvistettava varautumista ennakoivaan toimintaan.

Lähteet

- 1 YK:n ruokahuippukokouksen verkkosivut (Food Systems Summit 2021) <https://www.un.org/en/food-systems-summit>
MMM: Suomi valmistautuu YK:n ruokahuippukokoukseen. Uutinen 4.3.2021.
<https://mmm.fi/-/suomi-valmistautuu-yk-n-ruokahuippukokoukseen>
- 2 FAO, IFAD, UNICEF, WFP ja WHO. 2020. The State of Food Security and Nutrition in the World 2020. Transforming food systems for affordable healthy diets. Rome, FAO. <https://doi.org/10.4060/ca9692en>
- 3 FAO, IFAD, UNICEF, WFP ja WHO. 2020. The State of Food Security and Nutrition in the World 2020. Transforming food systems for affordable healthy diets. Rome, FAO. <https://doi.org/10.4060/ca9692en>
EAT-Lancet Commission 2019. Healthy Diets From Sustainable Food Systems. Food, Planet, Health. Summary report. https://eatforum.org/content/uploads/2019/07/EAT-Lancet_Commission_Summary_Report.pdf
Ayala, A. & Meier, B. M. 2017: A human rights approach to the health implications of food and nutrition insecurity. Public Health Reviews 38 (10). DOI 10.1186/s40985-017-0056-5
- 4 IPBES 2019: Summary for policymakers of the global assessment report on biodiversity and ecosystem services of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services. S. Díaz, J. Settele, E. S. Brondizio E.S., H. T. Ngo, M. Guèze, J. Agard, A. Arneth, P. Balvanera, K. A. Brauman, S. H. M. Butchart, K. M. A. Chan, L. A. Garibaldi, K. Ichii, J. Liu, S. M. Subramanian, G. F. Midgley, P. Miloslavich, Z. Molnár, D. Obura, A. Pfaff, S. Polasky, A. Purvis, J. Razzaque, B. Reyers, R. Roy Chowdhury, Y. J. Shin, I. J. Visseren-Hamakers, K. J. Willis, and C. N. Zayas (eds.). IPBES secretariat, Bonn, Germany. 56 sivua. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3553579>
EAT-Lancet Commission 2019. Healthy Diets From Sustainable Food Systems. Food, Planet, Health. Summary report. https://eatforum.org/content/uploads/2019/07/EAT-Lancet_Commission_Summary_Report.pdf
Gerten, D., Heck, V., Jägermeyr, J., Bodirsky, B.L., Fetzer, I., Jalava, M., Kumm, M., Lucht, W., Rockström, J., Schaphoff, S. & Schellnhuber, H.J. 2020: Feeding ten billion people is possible within four terrestrial planetary boundaries. Nature Sustainability 3: 200-208.
- 5 IPCC 2020: Summary for Policymakers. In: Climate Change and Land: an IPCC special report on climate change, desertification, land degradation, sustainable land management, food security, and greenhouse gas fluxes in terrestrial ecosystems [P.R. Shukla, J. Skea, E. Calvo Buendia, V. Masson-Delmotte, H.-O. Pörtner, D. C. Roberts, P. Zhai, R. Slade, S. Connors, R. van Diemen, M. Ferrat, E. Haughey, S. Luz, S. Neogi, M. Pathak, J. Petzold, J. Portugal Pereira, P. Vyas, E. Huntley, K. Kissick, M. Belkacemi, J. Malley, (eds.)]. <https://www.ipcc.ch/srccl/chapter/summary-for-policymakers/>
- 6 Global Network Against Food Crises & Food Security Information Network 2021: Global Report on Food Crisis 2021. Joint analysis for better decisions. <http://www.fightfoodcrises.net/grfc-2021/en/>
Berlin Institute for Population and Development 2021: Food Security and Nutrition for Demographic Dividend(s). 4D – Dialogues on Demographic Diversity and Dividends. 11 March 2021. https://www.berlin-institut.org/fileadmin/Redaktion/Aktuelles/4D_Dialogues_Food_Security_and_Nutrition_FFTpaper_final.pdf
- 7 Lähde, V. 2019: Mitä maailman nälän voittaminen vaatii? Alue ja Ympäristö 48 (1): 124 – 136.
<https://aluejajymparisto.journal.fi/article/view/79663>
- 8 United Nations Economic and Social Council, Commission on Population and Development. Report of the Secretary-General 2020: Population, food security, nutrition and sustainable development. E/CN.9/2020/2. <https://digitalibrary.un.org/record/3850014>
Berlin Institute for Population and Development 2021: Food Security and Nutrition for Demographic Dividend(s). 4D – Dialogues on Demographic Diversity and Dividends. 11 March 2021. https://www.berlin-institut.org/fileadmin/Redaktion/Aktuelles/4D_Dialogues_Food_Security_and_Nutrition_FFTpaper_final.pdf
EAT-Lancet Commission 2019. Healthy Diets From Sustainable Food Systems. Food, Planet, Health. Summary report. https://eatforum.org/content/uploads/2019/07/EAT-Lancet_Commission_Summary_Report.pdf
- 9 Bailey, M., Easton-Calabria, E., McDowell, S., Heinrich, D. & Kruczkiewicz, A. 2021: Interventions to improve food security in a changing climate in Southern Africa. Working paper. Climate Centre & Finnish Red Cross. 41 sivua. <https://www.punainenristi.fi/tyomme/kansainvalinen-apu/kehitysyhteisty/ilmastoriskit/>
- 10 Esim. EAT-Lancet Commission 2019. Healthy Diets From Sustainable Food Systems. Food, Planet, Health. Summary report. https://eatforum.org/content/uploads/2019/07/EAT-Lancet_Commission_Summary_Report.pdf
- 11 United Nations Economic and Social Council, Committee on Economic, Social and Cultural Rights 1999: Substantive issues arising in the implementation of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights: General Comment 12. E/C.12/1999/5. <https://www.refworld.org/pdfid/4538838c11.pdf>
FAO 2014: The right to food within the international framework of human rights and country constitutions. Right to food handbooks. 20 sivua. <http://www.fao.org/3/i3448e/i3448e.pdf>

- 12 Kestävän kehityksen tavoitteista suomeksi esim. <https://www.ykliitto.fi/yk-teemat/kestava-kehitys/kestavan-kehityksen-tavoitteet>
- 13 FAO, IFAD, UNICEF, WFP ja WHO. 2020. The State of Food Security and Nutrition in the World 2020. Transforming food systems for affordable healthy diets. Rome, FAO. <https://doi.org/10.4060/ca9692en>
- 14 Global Network Against Food Crises & Food Security Information Network 2021: Global Report on Food Crisis 2021. Joint analysis for better decisions. <http://www.fightfoodcrises.net/grfc-2021/en/>
- 15 FAO, IFAD, UNICEF, WFP ja WHO. 2020. The State of Food Security and Nutrition in the World 2020. Transforming food systems for affordable healthy diets. Rome, FAO. <https://doi.org/10.4060/ca9692en>
- 16 WFP Global Update on COVID-19: November 2020. Growing Needs, Response to Date and What's to Come in 2021. 88 sivua. https://docs.wfp.org/api/documents/WFP-0000121675/download/?_ga=2.82630742.1374780905.1620993170-304039030.1615483588
- 17 GEF & IFAD 2020: Resilient Food Systems. Programme highlights 2020. 51 sivua. https://www.resilientfoodsystems.co/assets/resources/pdf/rfs_annual-report_spread_final_interactive.pdf
- 18 Fonseca, L.M., Domingues, J.P. & Dima, A.M. 2020: Mapping the Sustainable Development Goals Relationships. Sustainability 12, 3359. Doi:10.3390/su12083359
- 19 Karttunen, K., Kihlström, L. & Taivalmaa, S.-L. 2014: Nälkä ja yltäkylläisyys. Ruokaturva maailmassa. Gaudeamus, Helsinki. 253 sivua.

HLPE 2020: Food security and nutrition: building a global narrative towards 2030. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 112 sivua. <http://www.fao.org/3/ca9731en/ca9731en.pdf>
- 20 HLPE 2020: Food security and nutrition: building a global narrative towards 2030. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 112 sivua. <http://www.fao.org/3/ca9731en/ca9731en.pdf>
- 21 Winland-hankeen Policy Brief VI 2019: Mitä Suomi voi tehdä globaalin ruokaturvan parantamiseksi. Winland-hanke ('From Failand to Winland, 2016-2019') oli Strategisen tutkimuksen neuvoston rahoittama hanke, joka tarkasteli Suomen energia-, ruoka- ja vesiturvallisuutta monitieteisen ja tieteidenvälisen tutkimuksen sekä yhteiskehittämisen avulla. <https://winlandtutkimus.fi/julkaisut/>
- 22 Karttunen, K., Kihlström, L. & Taivalmaa, S.-L. 2014: Nälkä ja yltäkylläisyys. Ruokaturva maailmassa. Gaudeamus, Helsinki. 253 sivua.

Karttunen, K., Kuhmonen, T. & Savikurki, A. 2019: Tuntematon ruokajärjestelmä. Eväitä kokonaisuuk-sien ymmärtämiseen. E2 Tutkimus. 66 sivua. <https://www.e2.fi/hankkeet-ja-julkaisut/julkaisut/tuntematon-ruokajarjestelma-evaita-kokonaisuuksien-ymmartamiseen>

Lehikoinen, E. 2020: Building a more resilient Finnish food system. From import dependence towards domestic natural resource use. Aalto University publication series. Doctoral Dissertation 196. <https://aaltodoc.aalto.fi/handle/123456789/59139>
- 23 Koppelmäki, K., Helenius, J. & Schulte, R.P.O. Nested circularity in food systems: A Nordic case study on connecting biomass, nutrient and energy flows from field scale to continent. Resources, Conservation & Recycling 164. <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2020.105218>
- 24 Karttunen, K., Kuhmonen, T. & Savikurki, A. 2019: Tuntematon ruokajärjestelmä. Eväitä kokonaisuuk-sien ymmärtämiseen. E2 Tutkimus. 66 sivua. <https://www.e2.fi/hankkeet-ja-julkaisut/julkaisut/tuntematon-ruokajarjestelma-evaita-kokonaisuuksien-ymmartamiseen>
- 25 Lähde, V. 2020: Ruokajärjestelmän menestyksessä muhivat kriisit. Blogi-kirjoitus Bios-tutkimusyksikön sivuilla 20.5.2020. <https://bios.fi/ruokajarjestelman-menestyksessa-muhivat-kriisit/>
- 26 Kumm, M., Kinnunen, P., Lehikoinen, E., Porkka, M., Quieroz, C., Röö, E., Troell, M. & Weil, C. 2020: Interplay of trade and food system resilience: Gains on supply diversity over time at the cost of trade independency. Global Food Security 24. <https://doi.org/10.1016/j.gfs.2020.100360>
- 27 Lähde, V. 2019: Mitä maailman nälän voittaminen vaatii? Alue ja Ympäristö 48 (1): 124 – 136. <https://aluejaympa-risto.journal.fi/article/view/79663>

Lähde, V. 2020: Ruokajärjestelmän menestyksessä muhivat kriisit. Blogi-kirjoitus Bios-tutkimusyksikön sivuilla 20.5.2020. <https://bios.fi/ruokajarjestelman-menestyksessa-muhivat-kriisit/>
- 28 Sama kuin 22.

- 29 FAO, IFAD, UNICEF, WFP ja WHO. 2020. The State of Food Security and Nutrition in the World 2020. Transforming food systems for affordable healthy diets. Rome, FAO. <https://doi.org/10.4060/ca9692en>
- 30 FAO, IFAD, UNICEF, WFP ja WHO. 2020. The State of Food Security and Nutrition in the World 2020. Transforming food systems for affordable healthy diets. Rome, FAO. <https://doi.org/10.4060/ca9692en>
- 31 FAO, IFAD, UNICEF, WFP ja WHO. 2020. The State of Food Security and Nutrition in the World 2020. Transforming food systems for affordable healthy diets. Rome, FAO. <https://doi.org/10.4060/ca9692en>
- 32 FAO, IFAD, UNICEF, WFP ja WHO. 2020. The State of Food Security and Nutrition in the World 2020. Transforming food systems for affordable healthy diets. Rome, FAO. <https://doi.org/10.4060/ca9692en>
- 33 World Bank 2018: Poverty and Shared Prosperity 2018: Piecing Together the Poverty Puzzle. Washington, DC. 201 sivua. <https://www.worldbank.org/en/publication/poverty-and-shared-prosperity-2018>
- 34 Ayala, A. & Meier, B. M. 2017: A human rights approach to the health implications of food and nutrition insecurity. Public Health Reviews 38 (10). DOI 10.1186/s40985-017-0056-5

World Bank 2018: Poverty and Shared Prosperity 2018: Piecing Together the Poverty Puzzle. Washington, DC. 201 sivua. <https://www.worldbank.org/en/publication/poverty-and-shared-prosperity-2018>

United Nations Economic and Social Council, Commission on Population and Development. Report of the Secretary-General 2020: Population, food security, nutrition and sustainable development. E/CN.9/2020/2. <https://digitalibrary.un.org/record/3850014>
- 35 FAO, IFAD, UNICEF, WFP ja WHO. 2020. The State of Food Security and Nutrition in the World 2020. Transforming food systems for affordable healthy diets. Rome, FAO. <https://doi.org/10.4060/ca9692en>

United Nations Economic and Social Council, Commission on Population and Development. Report of the Secretary-General 2020: Population, food security, nutrition and sustainable development. E/CN.9/2020/2. <https://digitalibrary.un.org/record/3850014>
- 36 United Nations Economic and Social Council, Commission on Population and Development. Report of the Secretary-General 2020: Population, food security, nutrition and sustainable development. E/CN.9/2020/2. <https://digitalibrary.un.org/record/3850014>
- 37 United Nations Economic and Social Council, Commission on Population and Development. Report of the Secretary-General 2020: Population, food security, nutrition and sustainable development. E/CN.9/2020/2. <https://digitalibrary.un.org/record/3850014>
- 38 International Center for Research on Women 2016: Girls Not Brides. Brief 6: Food security and nutrition. 4 sivua. <https://www.girlsnotbrides.org/learning-resources/resource-centre/child-marriage-brief-role-of-sectors/>
- 39 Placzek, O. 2021: Socio-economic and demographic aspects of food security and nutrition. OECD Food, Agriculture and Fisheries Papers, No. 150, OECD Publishing, Paris. <http://dx.doi.org/10.1787/49d7059f-en>
- 40 Horta, B.L., Santos, R.V., Welch, J.R., Cardoso, A.M., Vieira dos Santos, J., Oliveira Assis, A.M., Lira P.C.I., & Coimbra Jr, C.E.A. 2013: Nutritional status of indigenous children: findings from the First National Survey of Indigenous People's Health and Nutrition in Brazil. International Journal for Equity in Health 12 (23). <http://www.equityhealthj.com/content/12/1/23>
- 41 Save the Children 2016: Unequal Portions. Ending malnutrition for every last child. Save the Children, UK. 89 sivua. <https://www.savethechildren.org.uk/content/dam/global/reports/hunger-and-livelihoods/unequal-portions.pdf>
- 42 FAO, IFAD, UNICEF, WFP ja WHO. 2020. The State of Food Security and Nutrition in the World 2020. Transforming food systems for affordable healthy diets. Rome, FAO. <https://doi.org/10.4060/ca9692en>
- 43 WFP & IOM 2020: Populations at risk: Implications of COVID-19 for hunger, migration and displacement. An analysis of food security trends in major migration hotspots. 64 sivua. https://www.iom.int/sites/default/files/populations_at_risk_-_implications_of_covid-19_for_hunger_migration_and_displacement.pdf
- 44 UN Human Rights Council 2020: Right to food. Report of the Special Rapporteur on the right to food, Michael Fakhri. A/HRC/46/33. <https://undocs.org/A/HRC/46/33>

ILO 2020: COVID-19 and the impact on agriculture and food security. ILO Sectoral Brief, 17 April 2020. 7 sivua. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---sector/documents/briefingnote/wcms_742023.pdf
- 45 Ricciardi, V., Ramankutty, N., Mehrabi, Z., Jarvis, L. & Chookalingo, B. 2018: How much of the world's food do small-holders produce? Global Food Security 17: 64-72. <https://doi.org/10.1016/j.gfs.2018.05.002>

HLPE 2020: Food security and nutrition: building a global narrative towards 2030. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 112 sivua. <http://www.fao.org/3/ca9731en/ca9731en.pdf>

- 46 Ulkoministeriö, Kehityspoliittinen osasto, Sanna-Liisa Taivalmaa 2020: Ruokaturva, maatalous ja maaseutukehitys Suomen kehitysyhteistyössä 2020. Sisäinen muistio. 9 sivua.
- HLPE 2020: Food security and nutrition: building a global narrative towards 2030. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 112 sivua. <http://www.fao.org/3/ca9731en/ca9731en.pdf>
- 47 HLPE 2020: Food security and nutrition: building a global narrative towards 2030. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 112 sivua. <http://www.fao.org/3/ca9731en/ca9731en.pdf>
- ILO 2020: COVID-19 and the impact on agriculture and food security. ILO Sectoral Brief, 17 April 2020. 7 sivua. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---sector/documents/briefingnote/wcms_742023.pdf
- 48 Lähde, V. 2019: Mitä maailman nälän voittaminen vaatii? Alue ja Ympäristö 48 (1): 124 – 136. <https://aluejaymparisto.journal.fi/article/view/79663>
- 49 Karttunen, K., Kihlström, L. & Taivalmaa, S.-L. 2014: Nälkä ja yltäkyläisyys. Ruokaturva maailmassa. Gaudeamus, Helsinki. 253 sivua.
- 50 World Bank 2020: Poverty and Shared Prosperity 2020: Reversals of Fortune. Washington, DC, World Bank. Doi: 10.1596/978-1-4648-1602-4.
- 51 ILO 2020: COVID-19 and the impact on agriculture and food security. ILO Sectoral Brief, 17 April 2020. 7 sivua. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---sector/documents/briefingnote/wcms_742023.pdf
- 52 Karttunen, K., Kihlström, L. & Taivalmaa, S.-L. 2014: Nälkä ja yltäkyläisyys. Ruokaturva maailmassa. Gaudeamus, Helsinki. 253 sivua.
- 53 HLPE 2020: Food security and nutrition: building a global narrative towards 2030. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 112 sivua. <http://www.fao.org/3/ca9731en/ca9731en.pdf>
- 54 Karttunen, K., Kihlström, L. & Taivalmaa, S.-L. 2014: Nälkä ja yltäkyläisyys. Ruokaturva maailmassa. Gaudeamus, Helsinki. 253 sivua.
- 55 HLPE 2020: Food security and nutrition: building a global narrative towards 2030. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 112 sivua. <http://www.fao.org/3/ca9731en/ca9731en.pdf>
- 56 ILO 2020: COVID-19 and the impact on agriculture and food security. ILO Sectoral Brief, 17 April 2020. 7 sivua. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---sector/documents/briefingnote/wcms_742023.pdf
- 57 Karttunen, K., Kihlström, L. & Taivalmaa, S.-L. 2014: Nälkä ja yltäkyläisyys. Ruokaturva maailmassa. Gaudeamus, Helsinki. 253 sivua.
- Oxfam 2019: Gender inequalities and food insecurity. Ten years after the food price crises, why are women farmers still food-insecure. Oxfam GB, Oxford, UK. 60 sivua. <https://policy-practice.oxfam.org/resources/gender-inequalities-and-food-insecurity-ten-years-after-the-food-price-crisis-w-620841/>
- 58 FAO 2011. Role of women in agriculture. ESA Working Paper no. 11-02. 48 sivua. <http://www.fao.org/3/am307e/am307e00.pdf>
- Karttunen, K., Kihlström, L. & Taivalmaa, S.-L. 2014: Nälkä ja yltäkyläisyys. Ruokaturva maailmassa. Gaudeamus, Helsinki. 253 sivua.
- 59 FAO 2011. Role of women in agriculture. ESA Working Paper no. 11-02. 48 sivua. <http://www.fao.org/3/am307e/am307e00.pdf>
- Karttunen, K., Kihlström, L. & Taivalmaa, S.-L. 2014: Nälkä ja yltäkyläisyys. Ruokaturva maailmassa. Gaudeamus, Helsinki. 253 sivua.
- 60 UN Human Rights Council 2020: Right to food. Report of the Special Rapporteur on the right to food, Michael Fakhri. A/HRC/46/33. <https://undocs.org/A/HRC/46/33>
- 61 Bailey, M., Easton-Calabria, E., McDowell, S., Heinrich, D. & Kruczkiewicz, A. 2021: Interventions to improve food security in a changing climate in Southern Africa. Working paper. Climate Centre & Finnish Red Cross. 41 sivua. <https://www.punainenristi.fi/tyomme/kansainvalinen-apu/kehitysyhteistyö/ilmastoriskit/>
- 62 Global Network Against Food Crises & Food Security Information Network 2021: Global Report on Food Crisis 2021. Joint analysis for better decisions. <http://www.fightfoodcrises.net/grfc-2021/en/>
- 63 FAO & IFPRI 2017: Conflict, migration and food security. The role of agriculture and rural development FAO-IFPRI Joint Brief. 4 sivua. <http://www.fao.org/3/i7896e/i7896e.pdf>

- 64 HLPE 2020: Food security and nutrition: building a global narrative towards 2030. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 112 sivua. <http://www.fao.org/3/ca9731en/ca9731en.pdf>
- Bailey, M., Easton-Calabria, E., McDowell, S., Heinrich, D. & Kruczkiewicz, A. 2021: Interventions to improve food security in a changing climate in Southern Africa. Working paper. Climate Centre & Finnish Red Cross. 41 sivua. <https://www.punainenristi.fi/tyomme/kansainvalinen-apu/kehitysyhteisty/ilmastoriskit/>
- 65 IPCC 2020: Summary for Policymakers. In: Climate Change and Land: an IPCC special report on climate change, desertification, land degradation, sustainable land management, food security, and greenhouse gas fluxes in terrestrial ecosystems [P.R. Shukla, J. Skea, E. Calvo Buendia, V. Masson-Delmotte, H.- O. Pörtner, D. C. Roberts, P. Zhai, R. Slade, S. Connors, R. van Diemen, M. Ferrat, E. Haughey, S. Luz, S. Neogi, M. Pathak, J. Petzold, J. Portugal Pereira, P. Vyas, E. Huntley, K. Kissick, M. Belkacemi, J. Malley, (eds.)]. <https://www.ipcc.ch/srccl/chapter/summary-for-policymakers/>
- 66 Kumm, M., Heino, M., Taka, M., Varis, O. & Viroli, D. 2021: Climate change risks pushing one-third of global food production outside the safe climatic space. *One Earth* 4: 1-10. <https://doi.org/10.1016/j.oneear.2021.04.017>
- 67 FAO 2019: The state of the world's biodiversity for food and agriculture. Bélanger, J. & Pilling, D. (eds). FAO Commission on Genetic Resources for Food and Agriculture Assessments. Rome. 572 sivua. <http://www.fao.org/3/CA3129EN/CA3129EN.pdf>
- 68 Roe, D., Seddon, N. and Elliott, J. 2019: Biodiversity Loss is a Development Issue: A Rapid Review of Evidence. International Institute for Environment and Development, IIED, London. 24 sivua. <https://pubs.iied.org/sites/default/files/pdfs/migrate/17631IIED.pdf>
- 69 Biodiversity International, 2017: Mainstreaming Agrobiodiversity in Sustainable Food Systems: Scientific Foundations for an Agrobiodiversity Index. Biodiversity International, Rome. 180 sivua.
- 70 OECD 2021: Making Better Policies For Food Systems. . https://www.oecd-ilibrary.org/agriculture-and-food/making-better-policies-for-food-systems_ddfba4de-en
- Benton, T., Bieg, C., Harwatt, H., Pudasaini, R. & Wellesley, L. 2021: Food system impacts on biodiversity loss. Three levers for food system transformation in support of nature. Research Paper. Energy, Environment and Resources Programme. Chatham House, London. 75 sivua. https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/2021-02/2021-02-03-food-system-biodiversity-loss-benton-et-al_0.pdf
- 71 IPCC 2020: Summary for Policymakers. In: Climate Change and Land: an IPCC special report on climate change, desertification, land degradation, sustainable land management, food security, and greenhouse gas fluxes in terrestrial ecosystems [P.R. Shukla, J. Skea, E. Calvo Buendia, V. Masson-Delmotte, H.- O. Pörtner, D. C. Roberts, P. Zhai, R. Slade, S. Connors, R. van Diemen, M. Ferrat, E. Haughey, S. Luz, S. Neogi, M. Pathak, J. Petzold, J. Portugal Pereira, P. Vyas, E. Huntley, K. Kissick, M. Belkacemi, J. Malley, (eds.)]. <https://www.ipcc.ch/srccl/chapter/summary-for-policymakers/>
- 72 Gerten, D., Heck, V., Jägermeyr, J., Boudry, B.L., Fetzer, I., Jalava, M., Kumm, M., Lucht, W., Rockström, J., Schaphoff, S. & Schellnhuber, J. 2020: Feeding ten billion people is possible within four terrestrial planetary boundaries. *Nature Sustainability* 3: 200-208. <https://doi.org/10.1038/s41893-019-0465-1>
- 73 UN Environment (2019). Global Environment Outlook – GEO-6: Healthy Planet, Healthy People. Nairobi. DOI 10.1017/9781108627146.
- 74 Poore, J. & Nemecek, T. 2018: Reducing food's environmental impacts through producers and consumers. *Science* 360 (6392): 987-992. DOI: 10.1126/science.aag0216
- 75 EAT-Lancet Commission 2019. Healthy Diets From Sustainable Food Systems. Food, Planet, Health. Summary report. https://eatforum.org/content/uploads/2019/07/EAT-Lancet_Commission_Summary_Report.pdf
- 76 Tilman, D., Clark, M., Williams, D.R., Kimmel, K., Polasky, S. & Packer, C. 2017: Future threats to biodiversity and pathways to their prevention. *Nature* 546: 73-81. <http://dx.doi.org/10.1038/nature22900>
- IPCC 2020: Summary for Policymakers. In: Climate Change and Land: an IPCC special report on climate change, desertification, land degradation, sustainable land management, food security, and greenhouse gas fluxes in terrestrial ecosystems [P.R. Shukla, J. Skea, E. Calvo Buendia, V. Masson-Delmotte, H.- O. Pörtner, D. C. Roberts, P. Zhai, R. Slade, S. Connors, R. van Diemen, M. Ferrat, E. Haughey, S. Luz, S. Neogi, M. Pathak, J. Petzold, J. Portugal Pereira, P. Vyas, E. Huntley, K. Kissick, M. Belkacemi, J. Malley, (eds.)]. <https://www.ipcc.ch/srccl/chapter/summary-for-policymakers/>
- OECD 2021: Making Better Policies For Food Systems. . https://www.oecd-ilibrary.org/agriculture-and-food/making-better-policies-for-food-systems_ddfba4de-en
- 77 Benton, T., Bieg, C., Harwatt, H., Pudasaini, R. & Wellesley, L. 2021: Food system impacts on biodiversity loss. Three levers for food system transformation in support of nature. Research Paper. Energy, Environment and Resources Programme. Chatham House, London. 75 sivua. https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/2021-02/2021-02-03-food-system-biodiversity-loss-benton-et-al_0.pdf

- 78 UN Environment (2019). Global Environment Outlook – GEO-6: Healthy Planet, Healthy People. Nairobi. DOI 10.1017/9781108627146.
- Benton, T., Bieg, C., Harwatt, H., Pudasaini, R. & Wellesley, L. 2021: Food system impacts on biodiversity loss. Three levers for food system transformation in support of nature. Research Paper. Energy, Environment and Resources Programme. Chatham House, London. 75 sivua. https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/2021-02/2021-02-03-food-system-biodiversity-loss-benton-et-al_0.pdf
- 79 IPBES 2016: The assessment report of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services on pollinators, pollination and food production. Potts, S.G., Imperatriz-Fonseca, V.L. & Ngo, H.T. (eds). Secretariat of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services, Bonn. 552 sivua. <https://ipbes.net/assessment-reports/pollinators>
- 80 IPCC 2020: Summary for Policymakers. In: Climate Change and Land: an IPCC special report on climate change, desertification, land degradation, sustainable land management, food security, and greenhouse gas fluxes in terrestrial ecosystems [P.R. Shukla, J. Skea, E. Calvo Buendia, V. Masson-Delmotte, H.-O. Pörtner, D. C. Roberts, P. Zhai, R. Slade, S. Connors, R. van Diemen, M. Ferrat, E. Haughey, S. Luz, S. Neogi, M. Pathak, J. Petzold, J. Portugal Pereira, P. Vyas, E. Huntley, K. Kissick, M. Belkacemi, J. Malley, (eds.)]. <https://www.ipcc.ch/srccl/chapter/summary-for-policymakers/>
- Benton, T., Bieg, C., Harwatt, H., Pudasaini, R. & Wellesley, L. 2021: Food system impacts on biodiversity loss. Three levers for food system transformation in support of nature. Research Paper. Energy, Environment and Resources Programme. Chatham House, London. 75 sivua. https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/2021-02/2021-02-03-food-system-biodiversity-loss-benton-et-al_0.pdf
- 81 Karttunen, K., Kihlström, L. & Taivalmaa, S.-L. 2014: Nälkä ja yltäkyläisyys. Ruokaturva maailmassa. Gaudeamus, Helsinki. 253 sivua.
- 82 Karttunen, K., Kihlström, L. & Taivalmaa, S.-L. 2014: Nälkä ja yltäkyläisyys. Ruokaturva maailmassa. Gaudeamus, Helsinki. 253 sivua.
- UN Environment (2019). Global Environment Outlook – GEO-6: Healthy Planet, Healthy People. Nairobi. DOI 10.1017/9781108627146.
- OECD 2021: Making Better Policies For Food Systems. . https://www.oecd-ilibrary.org/agriculture-and-food/making-better-policies-for-food-systems_ddfba4de-en
- 83 USAID 2016: Fishing for Food Security. The Importance of Wild Fisheries for Food Security and Nutrition. United States Agency for International Development. 55 sivua. <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/pa00m1t3.pdf>
- FAO 2020: The State of World Fisheries and Aquaculture. Sustainability in Action. Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rome. 224 sivua. <http://www.fao.org/3/ca9229en/ca9229en.pdf>
- OECD 2021: Making Better Policies For Food Systems. . https://www.oecd-ilibrary.org/agriculture-and-food/making-better-policies-for-food-systems_ddfba4de-en
- 84 Searchinger, T., Waite, R., Hanson, C., Ranganathan, J. & Matthews, E. 2018: World Resources Report: Creating a Sustainable Food Future. A Menu of Solutions to Feed Nearly 10 Billion People by 2030. Synthesis Report. WRI in partnership with World Bank, UN Environment, UNDP, CIRAD and INRA. 96 sivua. <https://www.wri.org/research/creating-sustainable-food-future>
- OECD 2021: Making Better Policies For Food Systems. . https://www.oecd-ilibrary.org/agriculture-and-food/making-better-policies-for-food-systems_ddfba4de-en
- 85 IPCC 2020: Summary for Policymakers. In: Climate Change and Land: an IPCC special report on climate change, desertification, land degradation, sustainable land management, food security, and greenhouse gas fluxes in terrestrial ecosystems [P.R. Shukla, J. Skea, E. Calvo Buendia, V. Masson-Delmotte, H.-O. Pörtner, D. C. Roberts, P. Zhai, R. Slade, S. Connors, R. van Diemen, M. Ferrat, E. Haughey, S. Luz, S. Neogi, M. Pathak, J. Petzold, J. Portugal Pereira, P. Vyas, E. Huntley, K. Kissick, M. Belkacemi, J. Malley, (eds.)]. <https://www.ipcc.ch/srccl/chapter/summary-for-policymakers/>
- 86 Sama kuin 85.
- 87 Sama kuin 85.
- 88 Sama kuin 85.
- 89 Kummu, M., Heino, M., Taka, M., Varis, O. & Vavriolli, D. 2021: Climate change risks pushing one-third of global food production outside the safe climatic space. One Earth 4: 1-10. <https://doi.org/10.1016/j.oneear.2021.04.017>
- 90 UN WomenWatch 2009: Women, Gender Equality and Climate Change. Fact Sheet. 11 sivua. https://www.un.org/womenwatch/feature/climate_change/downloads/Women_and_Climate_Change_Factsheet.pdf

- 91 D'Odorico, P., Carr, J.A., Laio, F., Ridolfi, L. & Vandoni, S. 2014: Feeding humanity through global food trade. *Earth's Future* 2: 458-469. Doi:10.1002/2014EF000250
- HLPE 2020: Food security and nutrition: building a global narrative towards 2030. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 112 sivua. <http://www.fao.org/3/ca9731en/ca9731en.pdf>
- 92 HLPE 2020: Food security and nutrition: building a global narrative towards 2030. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 112 sivua. <http://www.fao.org/3/ca9731en/ca9731en.pdf>
- 93 FAO 2015: The State of Agricultural Commodity Markets 2015-2016. Trade and food security: achieving a better balance between national priorities and the collective good. Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rome. 89 sivua. <http://www.fao.org/3/i5090e/i5090e.pdf>
- 94 Barlow, P., Loopstra, R., Tarasu, V. & Reeves, A. 2020: Liberal trade policy and food insecurity across the income distribution: an observational analysis in 132 countries, 2014-17. *The Lancet Global Health* 8 (8): E1090-E1097. DOI:[https://doi.org/10.1016/S2214-109X\(20\)30263-1](https://doi.org/10.1016/S2214-109X(20)30263-1)
- McKee, M. & van Schalkwyk, M. 2020: Winners and losers in the global trade in food. Comment. *The Lancet Global Health* 8 (8): E985-E986. DOI:[https://doi.org/10.1016/S2214-109X\(20\)30304-1](https://doi.org/10.1016/S2214-109X(20)30304-1)
- 95 Balaam, D. N. 2004: Agricultural Trade Policy. In Hocking, B. & McGuire, S. (eds.): *Trade Politics*. 2nd edition. London and New York, Routledge. Sivut 165-178.
- Goodison, P. 2007: EU Trade Policy and the Future of Africa's Trade Relationship with the EU. *Review of African Political Economy* 34 (112): 247-266
- FAO 2015: The State of Agricultural Commodity Markets 2015-2016. Trade and food security: achieving a better balance between national priorities and the collective good. Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rome. 89 sivua. <http://www.fao.org/3/i5090e/i5090e.pdf>
- 96 FAO 2015: The State of Agricultural Commodity Markets 2015-2016. Trade and food security: achieving a better balance between national priorities and the collective good. Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rome. 89 sivua. <http://www.fao.org/3/i5090e/i5090e.pdf>
- 97 Morrissey Oliver 2002: Costs, benefits and risks from trade: theory and practice for food security. Presented at the FAO Expert Consultation on Trade and Food Security: Conceptualizing the Linkages. Rome 11-12 July 2002.
- 98 Lähde, V. 2019: Mitä maailman nälän voittaminen vaatii? *Alue ja Ympäristö* 48 (1): 124 – 136. <https://aluejaymparisto.journal.fi/article/view/79663>
- HLPE 2020: Food security and nutrition: building a global narrative towards 2030. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 112 sivua. <http://www.fao.org/3/ca9731en/ca9731en.pdf>
- Oxford Business Group 2021: Agriculture in Africa 2021. 35 sivua. https://oxfordbusinessgroup.com/sites/default/files/blog/specialreports/960469/OCP_Agriculture_Africa_Report_2021.pdf
- 99 Lähde, V. 2019: Mitä maailman nälän voittaminen vaatii? *Alue ja Ympäristö* 48 (1): 124 – 136. <https://aluejaymparisto.journal.fi/article/view/79663>
- 100 HLPE 2020: Food security and nutrition: building a global narrative towards 2030. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 112 sivua. <http://www.fao.org/3/ca9731en/ca9731en.pdf>
- 101 FAO 2015: The State of Agricultural Commodity Markets 2015-2016. Trade and food security: achieving a better balance between national priorities and the collective good. Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rome. 89 sivua. <http://www.fao.org/3/i5090e/i5090e.pdf>
- 102 Lähde, V. 2020: Ruokajärjestelmän menestyksessä muhivat kriisit. Blogi-kirjoitus Bios-tutkimusyksikön sivuilla 20.5.2020. <https://bios.fi/ruokajarjestelman-menestyksessa-muhivat-kriisit/>
- 103 HLPE 2020: Food security and nutrition: building a global narrative towards 2030. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 112 sivua. <http://www.fao.org/3/ca9731en/ca9731en.pdf>
- 104 Sama kuin 103.
- 105 Sama kuin 103.
- 106 HLPE 2019: Agroecological and other innovative approaches for sustainable agriculture and food systems that enhance food security and nutrition. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 163 sivua. <http://www.fao.org/3/ca5602en/ca5602en.pdf>

- 107 HLPE. 2017: Nutrition and food systems. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 152 sivua. <http://www.fao.org/3/i7846e/i7846e.pdf>
- 108 HLPE 2020: Food security and nutrition: building a global narrative towards 2030. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 112 sivua. <http://www.fao.org/3/ca9731en/ca9731en.pdf>
- 109 HLPE 2020: Food security and nutrition: building a global narrative towards 2030. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 112 sivua. <http://www.fao.org/3/ca9731en/ca9731en.pdf>
- United Nations Economic and Social Council, Commission on Population and Development. Report of the Secretary-General 2020: Population, food security, nutrition and sustainable development. E/CN.9/2020/2. <https://digitalibrary.un.org/record/3850014>
- 110 UNFPA 2020: Costing the three transformative results. The cost of the transformative results UNFPA is committed to achieving by 2030. https://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/Transformative_results_journal_23-online.pdf
- 111 WHO 2019: High rates of unintended pregnancies linked to gaps in family planning services: New WHO study. <https://www.who.int/news/item/25-10-2019-high-rates-of-unintended-pregnancies-linked-to-gaps-in-family-planning-services-new-who-study>. Viitattu 23.4.2021.
- 112 Smith, E. & Smith, R. 2015: Family planning improves food security. Evidence from studies in low- and middle-income countries. Brief. USAID, Health Policy Project. 6 sivua. https://www.healthpolicyproject.com/pubs/692_FPFoodSecurity.pdf
- 113 United Nations Economic and Social Council, Commission on Population and Development. Report of the Secretary-General 2020: Population, food security, nutrition and sustainable development. E/CN.9/2020/2. <https://digitalibrary.un.org/record/3850014>
- 114 HLPE 2020: Food security and nutrition: building a global narrative towards 2030. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 112 sivua. <http://www.fao.org/3/ca9731en/ca9731en.pdf>
- 115 HLPE 2020: Food security and nutrition: building a global narrative towards 2030. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 112 sivua. <http://www.fao.org/3/ca9731en/ca9731en.pdf>
- Bailey, M., Easton-Calabria, E., McDowell, S., Heinrich, D. & Kruczkiewicz, A. 2021: Interventions to improve food security in a changing climate in Southern Africa. Working paper. Climate Centre & Finnish Red Cross. 41 sivua. <https://www.punainenristi.fi/tyomme/kansainvalinen-apu/kehitysyhteisty/ilmastoriskit/>
- 116 HLPE 2020: Food security and nutrition: building a global narrative towards 2030. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 112 sivua. <http://www.fao.org/3/ca9731en/ca9731en.pdf>
- 117 Bailey, M., Easton-Calabria, E., McDowell, S., Heinrich, D. & Kruczkiewicz, A. 2021: Interventions to improve food security in a changing climate in Southern Africa. Working paper. Climate Centre & Finnish Red Cross. 41 sivua. <https://www.punainenristi.fi/tyomme/kansainvalinen-apu/kehitysyhteisty/ilmastoriskit/>
- 118 HLPE 2020: Food security and nutrition: building a global narrative towards 2030. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 112 sivua. <http://www.fao.org/3/ca9731en/ca9731en.pdf>
- 119 European Commission 2019: An Africa-Europe Agenda for Rural Transformation. Report by the Task Force Rural Africa. 72 sivua. https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/farming/international-cooperation/africa/eu-africa-partnership_en
- 120 IFPRI 2020: 2020 Global Food Policy Report: Building Inclusive Food Systems, International Food Policy Research Institute, Washington DC. <https://doi.org/10.2499/9780896293670>
- 121 European Commission 2019: An Africa-Europe Agenda for Rural Transformation. Report by the Task Force Rural Africa. 72 sivua. https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/farming/international-cooperation/africa/eu-africa-partnership_en
- 122 HLPE 2020: Food security and nutrition: building a global narrative towards 2030. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 112 sivua. <http://www.fao.org/3/ca9731en/ca9731en.pdf>
- 123 Karttunen, K., Kuhmonen, T. & Savikurki, A. 2019: Tunteaton ruokajärjestelmä. Eväitä kokonaisuuk-
sien ymmärtämiseen. E2 Tutkimus. 66 sivua. <https://www.e2.fi/hankkeet-ja-julkaisut/julkaisut/tunteaton-ruokajärjestelmä-eväitä-kokonaisuuksien-ymmärtämiseen>

- 124 Razeen, S. 2004: The WTO in Perspective. In Hocking, Brian and McGuire, Steven (eds.): Trade Politics. 2nd edition. London and New York, Routledge. Sivut 105-119.
- Stiglitz, J. E. & Charlton, A. 2005: Fair Trade for All: How Trade Can Promote Development. Oxford University Press. Oxford & New York.
- Odell, J. S. (ed.) 2006: Negotiating Trade: Developing Countries in the WTO and NAFTA. Cambridge University Press, Cambridge.
- 125 Karttunen, K., Kihlström, L. & Taivalmaa, S.-L. 2014: Nälkä ja yltäkylläisyys. Ruokaturva maailmassa. Gaudeamus, Helsinki. 253 sivua.
- 126 HLPE 2020: Food security and nutrition: building a global narrative towards 2030. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 112 sivua. <http://www.fao.org/3/ca9731en/ca9731en.pdf>
- 127 HLPE. 2017: Nutrition and food systems. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 152 sivua. <http://www.fao.org/3/i7846e/i7846e.pdf>
- 128 UN Human Rights Council 2020: Right to food. Report of the Special Rapporteur on the right to food, Michael Fakhri. A/HRC/46/33. <https://undocs.org/A/HRC/46/33>
- Cotula, L. 2020: Stopping land and policy grabs in the shadow of COVID-19. Blogi-kirjoitus International Institute for Environment and Development sivuilla. <https://www.iied.org/stopping-land-policy-grabs-shadow-covid-19> Viitattu 23.4.2021.
- 129 HLPE 2020: Food security and nutrition: building a global narrative towards 2030. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 112 sivua. <http://www.fao.org/3/ca9731en/ca9731en.pdf>
- 130 HLPE. 2017: Nutrition and food systems. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 152 sivua. <http://www.fao.org/3/i7846e/i7846e.pdf>
- HLPE 2020: Food security and nutrition: building a global narrative towards 2030. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 112 sivua. <http://www.fao.org/3/ca9731en/ca9731en.pdf>
- 131 HLPE 2020: Food security and nutrition: building a global narrative towards 2030. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 112 sivua. <http://www.fao.org/3/ca9731en/ca9731en.pdf>
- 132 HLPE. 2017: Nutrition and food systems. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 152 sivua. <http://www.fao.org/3/i7846e/i7846e.pdf>
- 133 HLPE 2020: Food security and nutrition: building a global narrative towards 2030. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 112 sivua. <http://www.fao.org/3/ca9731en/ca9731en.pdf>
- 134 Suomen kehityspoliittikan tila 2019: Globaali vastuuta yli hallituskausien ja hallintorajojen. Kehityspoliittinen toimikunta. Vuodesta 2015 lähtien Agenda2030 ja sen tavoitteet muodostavat yhteisen ohjenuoran kestävä kehityksen johdumukaiselle edistämiseksi. OECD on laatinut tähän myös suosituksia. <https://www.oecd.org/gov/pcsd/oecd-recommendation-on-policy-coherence-for-sustainable-development.htm> Viitattu 26.5.2021.
- 135 EAT-Lancet Commission 2019. Healthy Diets From Sustainable Food Systems. Food, Planet, Health. Summary report. https://eatforum.org/content/uploads/2019/07/EAT-Lancet_Commission_Summary_Report.pdf
- 136 OECD 1996: Building Policy Coherence. Public Management Occasional Papers, OECD, Paris.
- OECD 2005a: The Development Dimension, Policy Coherence for Development Promoting Institutional Good Practice. OECD Publishing, Paris.
- OECD 2005b: The Development Dimension, Agriculture and Development: The Case for Policy Coherence. OECD Publishing, Paris.
- OECD 2006: The Development Dimension, Trade, Agriculture and Development: Policies Working Together. OECD Publishing, Paris.
- OECD 2019: Recommendation of the Council on Policy Coherence for Sustainable Development. OECD/LEGAL/0381. 11 sivua. <https://www.oecd.org/gov/pcsd/recommendation-on-policy-coherence-for-sustainable-development-eng.pdf>
- 137 OECD 2021: Making Better Policies For Food Systems. . https://www.oecd-ilibrary.org/agriculture-and-food/making-better-policies-for-food-systems_dffb4de-en

- 138 Euroopan komissio 2020: Pellolta pöytään –strategia oikeudenmukaista, terveyttä edistävää ja ympäristöä säästävää elintarvikejärjestelmää varten. Komission tiedonanto Euroopan Parlamentille, Neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja Alueiden komitealle. Bryssel 20.5.2020. COM (2020) 381 final. https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:ea0f9f73-9ab2-11ea-9d2d-01aa75ed71a1.0005.02/DOC_1&format=PDF
- Euroopan komissio 2020: Vuoteen 2030 ulottuva EU:n biodiversiteettistrategia. Luonto takaisin osaksi elämäämme. Komission tiedonanto Euroopan Parlamentille, Neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja Alueiden komitealle. Bryssel 20.5.2020. COM (2020) 381 final. https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:a3c806a6-9ab3-11ea-9d2d-01aa75ed71a1.0006.02/DOC_1&format=PDF
- 139 European Commission 2018: Commission Staff Working Document. Impact Assessment. Accompanying the document (COM 2018: 392 final; 393 final; 394 final & 305 final). Brussels, 1.6.2018. SWD (2018) 301 final. PART 3/3. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52018SC0301>
- 140 Huuskonen, H. 2020: Green deal ja Pellolta pöytään -strategia Euroopan unionin yhteisen maatalouspolitiikan uudistuksessa. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 82. Luonnonvarakeskus, Helsinki. 25 sivua. https://jukuri.luke.fi/bitstream/handle/10024/546452/luke-luobio_82_2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Niemi, J. 2020: EU:n maatalouspolitiikan uudistus – menetetty mahdollisuus? Blogiartikkeli Luken sivuilla. <https://www.luke.fi/blogi/eun-maatalouspolitiikan-uudistus-menetetty-mahdollisuus/> Viitattu 23.4.2021.
- 141 Ulkoministeriö 2021: Kehityspoliittikan ylivaalikautinen selonteko. Valtioneuvoston julkaisuja 23. 38 sivua. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-606-8>
- 142 Ministry for Foreign Affairs of Finland 2020: Theories of Change and Aggregate Indicators for Finland's Development Policy 2020. <https://um.fi/documents/35732/0/theories-of-change-and-aggregate-indicators-for-finlands-development-policy-2020.pdf/7bc4d7f2-ffc8-5f4d-8382-43193fd887e8?t=1619609986346>
- 143 Taivalmaa, S.-L. 2020: Ruokaturva, maatalous ja maaseutukehitys Suomen kehitysyhteistyössä 2020. Ulkoministeriö, Kehityspoliittinen osasto, Toimialapolitiikan yksikkö. Muistio, 27.11.2020, 5CG64512RC-14.
- 144 Ministry for Foreign Affairs of Finland 2020: Theories of Change and Aggregate Indicators for Finland's Development Policy 2020. <https://um.fi/documents/35732/0/theories-of-change-and-aggregate-indicators-for-finlands-development-policy-2020.pdf/7bc4d7f2-ffc8-5f4d-8382-43193fd887e8?t=1619609986346>
- 145 Ulkoministeriö 2021: Suomen Afrikka-strategia: Kohti vahvempaa poliittista ja taloudellista kumppanuutta. Valtioneuvoston julkaisuja 19. 19 sivua. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-951-9>
- 146 Tilastotiedot Ulkoministeriön kehityspoliittisen osaston kehitysyhteistyön hallinto- ja oikeusyksiköstä.
- 147 Taivalmaa, S.-L. 2020: Ruokaturva, maatalous ja maaseutukehitys Suomen kehitysyhteistyössä 2020. Ulkoministeriö, Kehityspoliittinen osasto, Toimialapolitiikan yksikkö. Muistio, 27.11.2020, 5CG64512RC-14.
- 148 Sama kuin 147.
- 149 Sama kuin 147.
- 150 Finnfund. Kestävä maatalous. Finnfundin nettisivut <https://www.finnfund.fi/investoiminen/toimialat/maatalous/> Viitattu 23.4.2021.
- 151 Tilastotiedot Ulkoministeriön kehityspoliittisen osaston kehitysyhteistyön hallinto- ja oikeusyksiköstä.
- 152 Ulkoministeriö 2021: Kehityspoliittikan ylivaalikautinen selonteko. Valtioneuvoston julkaisuja 23. 38 sivua. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-606-8>
- 153 Ministry for Foreign Affairs of Finland 2013: Food security in developing countries can be enhanced through an interplay of policies. Food security pilot as a part of the implementation of Finland's Development Policy Programme. Executive summary. 12 sivua. https://um.fi/documents/35732/48132/food_security_pilot_summary